

מסכת ברכות פרק א – שיעור ח (סמיכת

גאולה לתפילה)

מראה מקומות

- רמב"ן חומש ויקראא ' ט'
- רמב"ם פ"א הלכות קריאת שמע הי"ג שמבואר כמו הגר"מ
- פ"ז הלכות תפילה י"ז – י"ח.
- פ"ג הלכות תפילה ה"ז
- ברכות דף אבוה. ל דשמואל ולוי ובתוס' שם ד"ה ולמיסמך
- פ"ט הלכות תפילה ה"א – ב'
- פ"ט הלכות תפילה ה"ט
- פ"א הלכות ברכות הט"ז
- או"ח סימן נ"א סעי' ב'
- ברכות יכו. א"ל פדל ישאל אדם
- ז"י פד ה"ר: אמר רב יוחנן אלמלא פ"ג הלכות תשובה ה"ד
- ע"ז ז פד: דדריש רב שמלאי
- רא"ש ברכות פ"ג סי' ט"ו בשם רב האי בענין תפירת נדבה
- ברכות דף כ"א. א"ר יהודה אמר שמואל התפלל ונכנס וכו' תוד"ה ו' סרבי יוחנן
- ברכות דף ל"א. ת"ר אין עומדים להתפלל תוס' ד"ה ורבנן
- דף כ"ג. בדפי הרי"ף צירף ביחד דין דרבי שמלאי דלעולם יסדר אדם שבחו יהא יחלקי מגומרי הלל בכל יום
- הגהות מיימוניות פ"ז הלכות תפילה אות ז'
- ברכות דף ל"א. רש"י ד"ה אלא מתוך שמחה
- מגילה דף כג": בענין פורש על השמע ובר"ן על הרי"ף שם
- שו"ת הרשב"א סימן רצג
- ברכות דף אבוה. ל דשמואל ולוי כי הוי בעי וכו' ומר סבר למסמך גאולה לתפילה הוי עדיף

לפרסו ולכסות בו, וכן נהגו חשובי האומות לפרסו על הצלי, ואם יהיה ⁹⁰ שם לחלבים כולם יקרא החלב כן בעבור שהוא השומן הנפרד מן הבשר, וכן הוא כנורו בפי חכמי הטבע כאשר אזכיר ⁹¹:

(ט) עולה. לשם עולה ⁹². אשה. כשישחטנו יהא שוחט לשם האש, וכל אשה לשון אש-ניחות, נחת רוח לפני שאמרתי ונעשה רצוני, לשון רש"י. ולא פי' הרב מהו לשם האש. ובגמרא ⁹³ אמרו לאפוקי כבבא ⁹⁴ דלא, ופירשו ⁹⁵ בו שישחטנו על מנת להעלותו על גבי אש בוערת במערכה, לא להעלות על גבי גחלים עוממות שמתכבות והולכות. ולי נראה שצריך לכוין שתאכלנו האש לגמרי, לא שיצלה שם מעט, והוא מלשונם בבן סורר ומורה ⁹⁶ כבשר כיבא * דאכלי גנבי, ובמסכת ערובין * ונכביב וניכול. ויש גורסים שם לאפוקי גבבא דלא, שיתכוין להעלותו על גבי אש של עצים, כדכתיב על העצים אשר על האש, ולא יחשוב להעלותו על גבי אש של קש ושל גבבא, כענין ששינו ⁹⁷ כירה שהסיקוה בקש ובגבבא. והנה בכתוב הזה טעם הקרבנות שהם אשה ריח נחות לה, ואמר הרב במורה הנבוכים ⁹⁸ כי טעם הקרבנות בעבור שהמצרים והכשדים אשר היו ישראל גרים ותושבים בארצם מעולם היו עובדים לבקר ולצאן, כי המצרים עובדים לטלה ⁹⁹, והכשדים עובדים לשדים אשר יראו להם בדמות שעירים, ואנשי הודו עד היום לא ישחטו בקר לעולם, בעבור כן צוה לשחוט אלה השלשה מינין * לשם הנכבד כדי שידע כי הדבר שהיו חושבים כי הם בתכלית העבירה ¹ הוא אשר יקריבו לבורא, ובו יתכפרו העונות כי כן יתרפאו האמונות הרעות שהם מדוי הנפש, כי כל מדוי וכל חולי לא יתרפאו כי אם בהפכן. אלה דבריו ובהם האריך. והנה הם דברי הבאי, ירפאו שבר גדול וקושיא רבה על נקלה ², יעשו שולחן ה' מגואל ³, שאיננו רק להוציא מלבן של רשעים וטפשי עולם *, והכתוב אמר כי הם לחם אשה לריח ניחות וגם כי לפי שטותם של מצרים לא תתרפא מחלתם בזה, אבל תוסיף ⁴ מכאוב כי מחשבת הרשעים הנזכרים לעבוד למזל טלה ומזל שור שיש להם כח בהם כפי מחשבתם, ולכן לא יאכלו אותם לכבוד כחם ויסודם, אבל אם יזבחו אותם לשם הנכבד

90 בטור: ואם הוא. 91 להלן ג, ט, ד"ה הלבו האליה. 92 ברש"י: לשם עולה יקטירנה. 93 זבחים מו, ב. 94 ע"פ כ"י (וכן בגמרא, וכן מוכח מהמשך), ובס"ש: גבבא. 95 ברש"י שם: לאפוקי על מנת לעשות התיכות צלויות בנחלים (ועיין ערוך השלם ערך כב). 96 סנהדרין ע, א. 97 שבת לו, ב. 98 ג, מו. 99 ע"פ כ"י, ובס"ש: עובדים מזל טלה. וכן בתרגומו של אבן תבון. ובאלחריזי: לכבש (וברור שמישהו תיקן לשון רבינו על פי תרגומו של אבן תבון, שהרי בכ"י וגם באלחריזי ליתא מלת מזל, וגם הוכחנו במבוא שהרמב"ן השתמש בתרגומו של אלחריזי). 1 ע"פ כ"י וגם באלחריזי, ובס"ש: העבודה. וגם באבן תבון: המעשה אשר חשבוהו תכלית המרי. 2 ע"פ ירמיהו י, יד: וירפאו את שבר עמי על נקלה. 3 ע"פ מלאכי א, יב. 4 ע"פ קהלת א, יח: ויוסיף דעת יוסיף מכאוב.

בהן אותו בשר וניכול). השלושה מינין. מן הבהמות: מן הבקר ומן הצאן ומן העזים. וטפשי עולם. ע"פ זבחים כא, א. יתבאר מלשון הרמב"ן ש"רשעים וטפשי עולם" הם המצרים והכשדים, ולכן הקשה מה שהקשה. ואולם בספר הזכרון לריטב"א מביא לשון הרמב"ם מהמורה (ג, לב), כי גם בלב אומתנו היתה הטעות הזאת, שהיו שטופים בעבודות ההם, והיתה תועלת מצות הקרבנות בכלל הכרח בזמן ההוא. והרי אפילו אחרי היותנו ממלכת כהנים וגוי קדוש לא הטהרו אבותינו מן סנוף עבודה זרה. ומה שהביא הרמב"ן בשם המורה הוא מפרק מז' לטעם הפרטי, בשלשה

של מעלה, בספר מיני תרגימא מביא לשון הרמב"ן בנוסחא זו: כבוד של מעלן, ומעיר הגאון: לפנינו בגמרא איתא מעלה, אמנם נוסחת הרמב"ן אל המשכיל יותר מבואר. — והנה הפשתי בכ"י ובאמת מצאתי בכ"י ג שגורס מעלן, אמנם בשאר כ"י גורסים מעלה.

(ט) כבשר כיבא. בגמרא שם: אמר רבינא: בשר חי, בשיל ולא בשיל, כבשר כיבא. פירוש בשר שאיננו נצלה כל צרכו, (ורש"י פירש: כויה בגחלים). ובמסכת עירובין. כט, ב, ונכביב, יצלה הבשר שעליו ויאכל (ורש"י פי': יעשה מהן גחלת ויצלה

זה כבוד להם ומעלה והם עצמם כך הם נוהגים, כמו שאמר ולא יזבחו עוד את זבחיהם לשעירים⁵, ועושי העגל זבחו⁶ לו. והרב מזכיר⁷ שהיו מקריבים ללבנה בכל ראשי חדשיהם. ולשמש בעלותה במזלות הידועים להם בספריהם, ויותר תרפא המחלה באכלינו מהם לשובע שהוא אסור להם ומגונה בעיניהם ולא יעשו כן לעולם, והנה נח בצאתו מן התיבה עם שלשת בניו אין בעולם כשדי או מצרי הקריב קרבן וייטב בעיני ה' ואמר בו וירח ה' את ריח הנחות*, וממנו אמר אל לבו לא אוסיף עוד לקלל את האדמה בעבור האדם⁸, והבל הביא גם הוא מבכורות צאנו ומחלביהן וישע ה' אל הבל ואל מנחתו*, ולא היה עדיין בעולם שמץ ע"ג כלל, ובלעם אמר את שבעת המזבחות ערכתי ואעל פר ואיל במזבח⁹, ואין דעתו עתה לשלול ממנו אמונות רעות ולא נצטוה בכך*, אבל עשה כן לקרבה אל האלהים כדי שיחול עליו הדבור, ולשון הקרבנות את קרבני לחמי לאשי ריח ניחוחי¹⁰, וחלילה* שלא יהא בהם שום תועלת ורצון רק שוללות לע"ג מדעת השוטים, ויותר ראוי לשמוע הטעם שאומרים¹¹ בהם כי בעבור שמעשי¹² בני אדם נגמרים במחשבה ובדבור ובמעשה, צוה השם כי כאשר יחטא ויביא קרבן יסמוך ידיו עליו כנגד המעשה, ויתודה בפיו כנגד הדבור, וישרוף באש הקרב והכליות שהם כלי המחשבה והתאוה*, והכרעים כנגד ידיו ורגליו של אדם העושים כל מלאכתו, ויזרוק הדם על המזבח כנגד דמו ונפשו כדי שיחשוב אדם בעשותו כל אלה כי חטא לאלהינו בגופו ובנפשו, וראוי לו שישפך דמו וישרף גופו לולא חסד הבורא שלקח ממנו תמורה וכפר הקרבן הזה שיהא דמו תחת דמו, נפש תחת נפש, וראשי אברי הקרבן כנגד ראשי אבריו, והמנות* להחיות בהן מורי התורה שיתפללו עליו*, וקרבן התמיד בעבור שלא ינצלו הרבים מחטוא תמיד, ואלה דברים מתקבלים מושכים הלב כדברי¹³ אגדה. ועל דרך האמת יש בקרבנות סוד נעלם, תכנס בו

5 ויקרא יז, ז. 6 ע"פ כ"י (כמו שכתוב בפרשת העגל), ובס"ש: יזכחו. 7 שם במורה נבוכים פרק טו.
8 בראשית ה, כא. 9 במדבר כג, ד. 10 שם כה, ב. 11 בכ"י א: שאומ' (שאומר) — וכוון לראב"ע שכתב כן. 12 ע"פ כ"י, ובס"ש: שמעשה. 13 ע"פ כ"י וד"ר (וכן בספר החינוך מצוה צה, שמביא

ולא נצטוה. ע"פ כ"י (ובס"ש: כי לא נצטוה). — פי' ולא נצטוה להביא קרבנות הללו. — והריטב"א תירץ שלמד כן מאומתנו, שהרי אחר מתן תורה היה. וחלילה. עיין בהקדמת אברבנאל לספר ויקרא שמגין על הרמב"ם נגד ההשגות של הרמב"ן. ורבנו יצחק עראמה כתב (ריש פרשת ויקרא) כי הרמב"ן השיג על תפיסתו של הרמב"ם „בטענות חזקות והכה על קדקד סברתו מכות גדולות ונאמנות לא זורו ולא חובשו". ובספר משך חכמה להגאון מאיר שמחה הכהן מצאתי שהכריע בין שתי השיטות הנ"ל, כי הקרבנות שהיו מקריבים על הבמה הם רק להרחיק עבודה זרה מלבבות בני ישראל, לכן צוה כי יקטירו לשם שמים, לא כן קרבנות בית המקדש המה ודאי לקרב העולמות ולחבר דודים כשיטת הרמב"ן וכו'. כלי המחשבה והתאוה. שהם כולם כלי המהשבה והמסכימים בחטא והמוציאים מכח אל הפועל (ציוני). והמנות. חלקי הקרבן המתחלקים לכהנים. שיתפללו עליו. והם עצמם כאלו הקריבים על גבי המזבח, וראוי לדבריו ויבא לאיש האלקים לחם בכורים (מלכיס"ב ד, מב — ציוני).

מיני קרבן, אבל הטעם לכלל הקרבן הוא מה שכתב המורה בפרק לב. וירח ה'... בראשית ח, כא. והריטב"א תירץ שגח הקריב קרבן לה' לבדו ולא כבני דורו שזבחו לאלהים אחרים, הנה הסכימה דעתו של נח לדעת המקום שצוה בזה אחר כך בתורה, וכן נאמר בקרבנו וירח ה' את ריח הניחות, כדרך שנאמר אחר הצואה בו. וכבר כתב המורה בסוף ספרו בענין ספורי התורה שבאן כולם לתועלת הכרחי, אם לאמת דעת שהיא פנה מפנות התורה או לתקון מעשה מן המעשים, אם כן אף קרבנו של נח בא לפנה מפנות התורה, והיא הרחקת עבודה זרה. וישע ה'... שם ד, ד. והריטב"א בספר הזכרון כתב: „ודבר קין והבל אלמלא שנתעלם מעיני רבינו ז"ל דעת המורה בדבר קין והבל היה עוצר בקולמוסו מלומר מה שאמר". ונ"ל שכחון הריטב"א למה שכתב המורה (ב, ל): וממה שצריך שתדעוהו גם כן ותתעורר עליו אופן החכמה בקריאת בני „אדם" קין והבל, והיות קין הוא ההורג להבל „בשדה" ושהם יחד אבדו אף על פי שנמחל לרוצח ושלא התקיים המציאות אלא לשת. ועיין במפרשי המורה.

ממה שאמרו רבותינו בספרי¹⁴ ובסוף מנחות¹⁵, אמר שמעון בן עזאי בא וראה מה כתיב בפ' הקרבנות שלא נאמר בהם לא אל ולא אלהיך ולא אלהים ולא שדי ולא צבאות אלא יו"ד ה"א שם המיוחד, שלא ליתן פתחון פה לבעל הדין לחלוק*, ושמא תאמר לאכילה הוא צריך, תלמוד לומר אם ארעב לא אומר לך כי לי תבל ומלואה¹⁶, לא אמרתי לכם זבחו אלא כדי שיאמר ויעשה רצוני. ובתחלת ת"כ¹⁷ רבי יוסי אומר כל מקום שנאמר קרבן אמור ביו"ד ה"א, שלא ליתן פתחון פה לאפיקורסים לרדות. אלו דבריהם ז"ל ואמת כי בפרשת הקרבנות * לא נאמר לא אל ולא אלהים, אבל מצאנו והעלית עליו עולות לה' אלהיך¹⁸, וכתוב לחם אלהיהם הם מקריבים¹⁹, וקדשתו כי את לחם אלהיך הוא מקריב, וכתוב במזמור הנזכר זבח לאלהים תודה²⁰, ועוד כתוב²¹ כי מעלו אבותינו ועשו הרע בעיני ה' אלהינו גם סגרו דלתות האולם ויכבו את הנרות וקטרת לא הקטירו ועולה לא העלו בקדש לאלהי ישראל, אבל הענין כלו מבואר בתורה שנאמר את קרבני לחמי* לאשי²², ואמר לחם אשה²³, שהם לחם לאשה²⁴, וממנו לאשים*, ואשה לשון אש. ואמר ר"א אשה שם התואר* וטעמו קרבן אש והוא תואר למלת הכל*, ובמנחה שאמר והקטיר²⁵ הכהן את אזכרתה אשה ריח ניחוח לה', יהיה תואר לקומץ, ואינו כן²⁶, אבל אשה שם, כמו אש ועולה אשה* כמו עולת אש ריח ניחוח לה', וכן כלם, כי טעמם כמו לחם אשה, אבל לא אמר אש ואמר אשה כמשמעו*, כאשר הראה אותך בהר במתן תורה והוא הקרבן במדת הדין, והזביחה לשם לה' לבדו, שלא יתכוין לדבר אחר בעולם רק לשם לה' לבדו, וזה טעם* עולה הוא אשה הוא²⁷, ולכך אמר הכתוב כי את אשי ה' לחם אלהיהם הם מקריבים והיו קדש²⁸, כי לאישי²⁹ ה' קרבן

את דברי רבינו, ובס"ש: בדברי אנדה. ומקורו בשבת פז, א: דברים שמושכו את לבו של אדם כאנדה. 14 פנחס פטנ. 15 קי, א. 16 תהלים נ, יב. 17 פרשתא ב, ה. 18 דברים כז, ו. 19 להלן כא, ו. 20 תהלים נ, יד. 21 דברי הימים ב, וזו. 22 במדבר כח, ב. 23 להלן נ, יא. 24 ע"פ כ"י ורקאנטי, ובס"ש: לחם לאישי. 25 להלן ב, ב. 26 ע"פ כ"י, ובס"ש: ליחא (ואינו כזו). 27 שמות כט, כה (ועוד). 28 להלן כא, ו. 29 ע"פ כ"י, ובס"ש: כי

הקרבן ההוא והלחם וריח הניחוח אשר הם מיוחדים אלי, אמנם הם לאישי, רצונו לומר: האש הנפעלת לדברו יתברך (פי' מה שאמר קרבני לחמי הוא מפני שהקרבן הוא לחם האש היסודית הנפעלת לדברו של ה') אשר מאכלה הקרבנות וכו'. וממנו לאשים. לכחות הדין שתחתיה, כדי שיושפע לכל אחד חלקו (באור הלבוש לרקאנטי כא, א). שם התאר. מגורת אש. והוא תואר לקרבן על שם שהוא כלה באש (רד"ק בספר השרשים, שרש אש). למלת הכל. והקטיר הכהן את הכל, כי מלת אשה שהיא בלשון זכר היא תאר למלת הכל שאף הוא לשון זכר, ולא למלת עולה שבפסוק שהיא לשון נקבה (פי' מוטוט). ועולה אשה. עולה אשה ריח ניחוח לה' (פסוק ט). כמשמעו. אשה הוא כמשמעו, כי כאשר הראה וכו' לומר לשון אשה נקודה בקמ"ץ השי"ן כמו במתן תורה וכו' (מאור ושמש מא, ב). וזה טעם. ובאור זה עולה לשם עולה לשם העשירית המתעלה וכו' אשה לשם אשים הוא הכבוד וכו' (רבינו בחיי ד, ב, ע"ש באור עומק הענין).

לבעל הדין. לאומרים רשויות הרבה הן, והדבר מוכיח שזה ששמו כך צוה להקריב לו מנחה, וזה ששמו כך צוה להקריב לו פרים, וזה אלים, לכך נאמר בכלם ריח ניחוח לה' (רש"י). בפרשת הקרבנות. פי' לא תמצא בצואת הקרבנות אלא השם המיוחד, אבל תמצא אלהים במקומות בקרבן (אבוסאולה), כמו שמבאר והולך. ובמאור ושמש: לא נאמר לא אל ולא אלהים, שאלו הם המתייחסים לפי מקומם והם מושלים גם כן לשרי צבאות לשכלים הנבדלים, ושלא יאמרו המינים שאנו עובדי אלהים אחרים, ואמת כי בפרשת הקרבנות כלומר השמות האלה לבדם לא נאמרו, אבל בצירוף אחרים עמהם א בכנוי נאמרו. אבל הענין כלו מבואר בתורה שנאמר את קרבני לחמי לאשי. יובן ע"פ מה שכתב רבי יהודה הלוי בספר הכוזרי (ב, כה—כו): אמר הכוזרי, ארצה עתה שתקרב לי מה שקראתיו בקרבנות, ממה שיקשה על השכל לקבלו, ממה שאמר את קרבני לחמי לאישי ריח ניחוחי, ואמר על הקרבנות כי הם קרבן ה' ולחמו וריחו. אמר החבר, מה שאמר "לאישי" (בפתח) מיישר כל קשה. הוא אומר כי

אלהיהם³⁰, ולכך אמרו שלא יזכיר בצואות של קרבנות לא אל ולא אלהים אלא אשה לה' ריח נחוח לה', כי הכונה לה' לבדו תהיה לא יכוין המקריב ולא יעלה במחשבתו רק לשם המיוחד. והוא מאמר החכמים³¹ ריקן כל העבודות כלן לשם המיוחד. ובתורת כהנים³² לה', לשם מי שעשה את העולם, והוא מה שאמר המזמור זבח לאלהים תודה ושלם לעליון נדריך*, כי ה' עליון נורא מלך גדול על כל הארץ³³, ואין נודרין אלא לשמו המיוחד, והוא מה שאמר אלהים אלהיך אנכי לא על זבחיך אוכיתך*, כאשר אמר אנכי ה' אלהיך³⁴, וזה טעם המזמור כולו שאמר אל אלהים ה' דבר ויקרא ארץ וגו'³⁵, שהזכיר שם מלא על עולם מלא*, והזכיר בהם הקרבנות והוא שנאמר יעלו על רצון מזבחי ובית תפארתו אפאר³⁶, לאמר שיהיו הקרבנות על הרצון שהוא מזבחו ובית תפארתו יפאר בעלותם לריח ניחוח, מן נחה רוח אליהו על אלישע³⁷, ותנח עליהם הרוח*, וכל קרבן לשון קריבה ואחדות, ולכך אמר³⁸ ועולה לא העלו בקדש לאלהי ישראל, כי העולה בקדש תהיה לאלהי ישראל, והמלאך למד למנוח ענין הקרבנות אמר אם תעצרני לא אוכל בלחמך³⁹, שאם יעשה לו לחם לא יקבל ממנו כי הוא פגול וזבח תועבה לשם, אבל אם תעשה עולה⁴⁰ לה' לבדו תעלנה, ותהיה לרצון על אשה ה' ואז עלה בלהב המזבח⁴¹, והנה הענין מפורש ומבואר, וה' הטוב יכפר בעד⁴²:

(י) ואם מן הצאן קרבנו. הפרשה זו בעולת הצאן, ודינה כדין עולת הבקר בכל מעשה, ולכך קצר בכאן ולא הזכיר וסמך ונרצה, והוסיף לומר על ירך⁴³ המזבח צפונה לפני ה', לבאר כי לפני ה' שכתוב בבן הבקר⁴⁴ הוא ירך המזבח בצפון, ופירוש ירך המזבח, צדו, והוא בצפון, למד⁴⁵ כי כבש המזבח בדרום ושם פני המזבח שנאמר בהן לפני ה' אל פני המזבח⁴⁶. וטעם השחיטה שהיא בצפון כבר פרשתי⁴⁷, ואמר סתם על המזבח סביב, כי הוא המזבח הנזכר אשר פתח אהל מועד, ולא הזכיר והפשיט שכבה הוזכר, ואמר וערך הכהן אותם ללמד כי די בכהן אחד כמו שפירשתי⁴⁸, כי הפרשיות למדות זו מזו, מה שיחסר באחת יבאר באחרת:

[יד] ⁴⁹ מן התורים או מן בני היונה. בחר הכתוב בשני המינים האלה בשביל שהן מצויין וקרובים להתפש יותר כאשר הזכירו רבותינו⁵⁰ שהם כשבים ושה עזים שיקריב מן הגדלים על אבוסו ולא יצטרך לשאת כליו תליו וקשתו לצוד ציד להביא⁵⁰*. אבל רצה בתורים הגדולים, בעבור פרישותן* והדבקם בידוע מהם*, שכיון שאבד בן זוגו לא ידבק באחר לעולם, וכן ישראל דבוקים בה' אלהיהם ולא ידבקו באל אחר לעולם. אבל היונים קנאים

לאשה ד'. 30 ע"פ כ"י, ובס"ש: אלקים. 31 סנהדרין ס, ב. 32 פרשתא ד סוף פרק ו. ובס"ש: בת"כ. 33 תהלים מו, ג. 34 שמות כ, כ. 35 תהלים נ, א. 36 ישע' ס, ז. 37 מלכים ב, טו. 38 דברי הימים ב, כט, ז. 39 שופטים יג, טז. 40 שם. 41 שם כ. עיין במאור ושמ"ש. 42 דברי הימים ב, יח. 43 פסוק יא. 44 ושחט את בן הבקר לפני ה' (פסוק ה). 45 זבחים טב, ב: שיהא ירך בצפון ופניו בדרום. 46 לה"ן ו, ז. 47 עיין תשא לב, א: ... והחורבן ושממות עולם יבואו מן הצפון (כרד א' עמ' תקו בסופו). 48 לעיל פסוק ו, ד"ה והפשיט. [49] ע"פ כ"י ביג, ונס ברבינו בחיי ובטור איתא, ובר"ר ובס"ש ליתא. 50 ויקרא רבה כז, ו. *50 ע"פ בראשית כז, ג-ו.

ושלם לעליון נדריך. תהלים נ, יד, כלומר ומה שאמר זבח לאלקים תודה, אמר אחריו ושלם לעליון נדריך הנדר לאל עליון (מאור ושמ"ש). אלהים אלהיך אנכי. שם נ, ז-ח. הרי שהשם המיוחד נקרא לפעמים אלקים בלשוננו (שם). שם מלא. הוא השם הגדול שהוא ממלא את העולם בדי' אותיות (שם). ותנח עליהם הרוח. במדבר יא, כו, הענין רומז על קבלת השפע והברכה (שם). (יד) בעבור פרישותן. עיין עירובין ק, ב: א"ר יוחנן אילמלא לא ניתנה תורה היינו למדין צניעות מחתול וגזל מנמלה ועריות מיונה ופירש רש"י: שאינו נזקק אלא לבת זוגו. והדבקם בידוע מהם. עיין שהש"ר א, ה: מה יונה זו

אהבה. הלכות תפלה פ"ח

שומר ושמחה הליכך מיבעי ליה לאיניש דלא לאשתעווי מצי מחיל צנרוך שאמר עד דמסיים י"ח עכ"ל:

יד חייב אדם לברך וכו'. תבז הר"ח ב"ק פ"ק דברכות גרסינן בפרק המכלת מנחות (דף מ"ג ב') מניח היה ר"מ אומר חייב אדם לברך מאה ברכות בכל יום א"ר

חייב בר ארבע ברכות וי"ט דלא נפישו ברכות ממלו להו בלספרמני ומגדי פירוש במניי בשמים ומגדים. וזכור למי סוף ברכות תני גסס ר"מ אין לך אדם משראל שאינו עושה מאה מנחות בכל יום קורא שמע ומצדך לפניו ולאחריה אוכל פתו ומצדך לפניו ולאחריה ומתפלל ג"פ י"ח וחזור ועושה שאל מנחות ומצדך עליהם:

יד ומדלג קדושה מן הברכה הראשונה. כתב מורינו ה"ר יצחק אבן עזר ז"ל שנו של רבינו העיד על אביו ז"ל שכח בכתב ידו בכתובה שהיחיד יכול לאומרה אלמא הדך כיה ממ"ש כלן וכ"כ בל"ח וכ"כ רבינו ירוחם וכ"כ הרשב"א בכתובה שרבינו חזר בו וכתב שחיד יכול לאומרה:

ובתנו הפוסקים ז"ל דלף ע"ג דלן דבר שקדושה פתוח מעשרה היינו דוקא כגון קדושה שמתלה שאלו אומרים נקדיש כמו המלאכים אבל נקדושה יורר אין אנו מקדישין אלא אנו מקפידים אין מקדישין המלאכים: **יד ובתפלת הערב וכו' וסומך גאולה לתפלה.** גריס ברכות (דף 71)

(ד' א) אמרו דברייתא אחת מסייעא ליה לרבי יוחנן דלמך איהו נן עולם הבא זה הסומך גאולה לתפלה של ערביה כלומר אפילו בתפלה ערבית נמי בעי למסמך גאולה לתפלה ואמרין: **התם** הא בעי למימך השכיבו ומשני כיון דמקיני לומר השכיבו בגאולה אריכתא דמיא:

פ"ח א תפלת הצבור נשמעת וכו'. פ"ק דברכות (דף ז' ח') אמרינן שרז נתמן לא היה יכול לברך לציית הכנסת להתפלל וא"ל ר' יצחק דלימא לשליח צבור בעידנא דמגלי צבור לימי ולדעיה למר א"ל מאי כולי האי א"ל דארי" משום רשב"י מאי דכתיב ואני מפלתי לך ה' עם רצון אימתי עם רצון בשעה שהצבור מתפללים ואמרו לי טובא קוצרים כן ומייתו לה מקראי אחריני. ומניא [גסס ח'] ר' נתן אומר מנין שאין הקב"ה מואס בתפלתן של רבים שנאמר הן אל כבוד לא ימאס. ומכלן למדנו שאפילו שאין הדגם הולך לציית הכנסת יש לו לשער שמתפלל בשעה שמתפללין הקהל חזו שאמר רבינו ולא יתפלל יחיד וכו' * ומע שכתב לפיך נריך אדם לשמך עמנו עם הצבור בפרק תפלה השחר (דף 71 ב') לעולם לשמך איניש בדידי לציבור ואף ע"ג דהתם לענין שיאמר תפלה הדרך בלשון רבים אימתי הא נמי איכא למשמע מיניה:

ולעולם

* צ"ל ספק היה לו למהר"ק נוסחא אחת גריבני מאשר הוא בספרינו:]

ולא התיר הגורו ולא נכנס לבית הכסא וכיוצא באלו צריך להשלים [פ]מאה ברכות מן הפירות: **מן כיצד אוכל מעט ירק ומברך לפניו ולאחריו וחזור ואוכל מעט מפרי זה ומברך לפניו ולאחריו ומנה כל הברכות עד שמשלים מאה בכל יום:** ין סדר תפלות כך הוא. בשחר משכים אדם ומברך ברכות אלו. וקורא הזמירות ומברך לפנייהם ולאחריהם. וקורא אחר כך שמע ומברך לפנייהם ולאחריהם ומדלג קדושה ראשונה שלפניה שאין היחיד אומר קדושה. וכשהוא חותם גאל ישראל מיד יעמוד כדי שיסמך גאולה לתפלה ומתפלל מעומד כמו שאמרנו. וכשישלים ישב ויפול על פניו ומתחנן ומגביה ראשו ומתחנן מעט והוא יושב בדברי תחנונים. ואחר כך יקרא תהלה [ק]לדוד (*מיושב) ויתחנן כפי כחו ויפטר למעשיו: **יד** ובתפלת המנחה מתחיל לקרוא תהלה לדוד מיושב ואחר כך עומד ומתפלל תפלת המנחה וכשמשלים נופל על פניו ומתחנן ומגביה ראשו ויתחנן כפי כחו ויפטר למעשיו. ובתפלת הערב קורא ק"ש ומברך לפנייהם ולאחריהם וסומך גאולה [כ]לתפלה ומתפלל מעומד וכשישלים ישב מעט ויפטר. והמתחנן אחר תפלת ערבית הרי זה משובח. ואע"פ שמברך השכיבו אחר גאל ישראל אינה הפסק בין גאולה לתפלה והרי שתיהן [ש]כברכה אחת ארוכה:

פרק שמיני

א תפלת הציבור נשמעת תמיד ואפילו היו בהן חוטאים אין הקדוש ברוך הוא מואס בתפלתן של רבים. לפיכך א טור א"ח סי' מ"ז סמ"ג עשין כ"ו י"ט: ב עשין בטור א"ח סי' נ"ט: ג טור א"ח סי' ז' סמ"ג עשין י"ט: * ס"א א"ו: צריך

לחם משנה

יד ובתפלת הערב וכו'. פסק כרבי יוחנן דלמך ברכות (דף 71 ע"ג) איהו נן העולם הבא זה הסומך גאולה לתפלה של ערבית ע"כ. וא"כ מה שהשיגו למעלה הראש"ד ז"ל צ"ג ג"ג ג"ג ויש לו לאדם להתפלל תפלה ערבית של לילי שבת וכו' שאין ראוי לעשות כן אלא ללמד שעה מפני שצריך קמיכות גאולה לתפלה. אי אפשר למדך כמו שמירמזי למעלה דרבינו קוצר דלא בעינן סמיכות גאולה לתפלה בערבית דהא בדידיא קאמר לה הכא. אלא ר"ל שמתפלל ערבית וק"ש עם ברכותיה קודם שמשקע התמה כדי לטמך גאולה לתפלה ואח"כ יקרא ק"ש בלא ברכות אחר זאת הכוונה דברכות אינם מעכבות. וכי מימא אי קורא ברכות של ק"ש ביום שעדיין לא היו זמן ק"ש אס כן הוה גני ברכות לנעלה. וי"ל דאין אנו מצרכים על ק"ש ואס כן הברכות הוה מילתא בלפני נפשייהו וכדכתב הרשב"א ז"ל והוצא צ"י דייני תפלה ערבית. ואס כן דלאי שיכול לקרות ק"ש עם ברכותיה מצדד יוס:

פ"ח א תפלת הצבור נשמעת תמיד וכו'. פ"ק דברכות (דף ח') מניין שאין הקב"ה מואס

הגהות מיימוניות
מן [פ] רב חייא בריה דרב איבא מכולו להו באספרמני ומגדי פי' בשמים ופירות. וכתב רא"מ הברכות שמברכין הקוראין בתורה כל אחד ב' ברכות וה' של מנפרי עולים לחשבון לשומעיהם לפיכך נבון לקוראים בתורה לומר הברכות בקול רם וגם בלאו האי מעמא דאיו הוא כדי שיענו העם אחריהם דלמי הוא אומר ברכו את ה' המבורך כשאוטר בלחש וק"ל. וישנו אומר שאינו יחיד ומצאתי שיחיד אומר שאלו אלא כסודר וכן כתב רבינו דתניא במסכת סופרים קדושה ביוצר אור ושכבד קדושה אפילו יחיד אומר מפני שהוא כסודר וכן הורה מורי רש"י. ויש שאין רוצין לומר ולא לרלנה ואומרים עונים ואומרים בראה קדוש וברוך לאל ברוך וכו'. פ"ק דברכות תניא א"ר יוסי פעם אחת הייתי מהלך בדרך ונכנסתי לחורבה וכו' עד ולא עוד אלא בזמן שנכנסים לבתי כנסיות ולבתי מדרשות ועונים יחד שמה רבא מברך לעלם הקב"ה מנענע ראשו כו' יש שקורין ברייתא זו כשאין מתפללין בעשרה בשביל שיש בה אמן היא שמה רבא. ומתניתין ד' שאכלו שיש בה ברכו. וברייתא דריש פרק גיד הנשה הביבין ישראל וכו' שיש בה קדושה. אי נמי קורין בשנת מות המלך עויהו. ומיהו במסכת סופרים תניא קדושה שביוצר אור ושכבד קדושה אפילו יחיד אומר כדפירשת לעיל אבל נערויך ונקדישך אין אומרים בפתח מעשרה אב"ה: [ק] פ"ק אגור רבי אלעזר בר אביןא כל האומר תהלה לדוד בכל יום שלשה פעמים מובטח לו שהוא בן העולם הבא: יח [ר] א"ר יוחנן איהו בן העולם הבא זה המברך גאולה לתפלה של ערבית ע"כ: [ש] וכן כתבו החוספות גם על י"ח פסוקים ורחוק עיניו דכיון דתקנו חכמים י"ח פסוקים כנגד י"ח ברכות ותקנו יראו עינינו מפני הסכנה שימתנו זה את זה בבית הכנסת ולא יסאר אדם יהודי שם הוה ליה כגאולה אריכתא כדאמרין ב"י שפתי תפתח כדפירשתי לעיל פ"ב ע"כ: ר"ה

יד חייב אדם לברך מאה ברכות וכו'. צפ' המכלת (מנחות דף מ"ג): מניח היה רבי מאיר אומר חייב אדם לברך וכו':

מן בזמן הזה שתקנו ברכת האפיקורסין בתפלה והוסיפו הטוב והמטיב בברכת המזון וכו'. ומה שלא כתב רבינו ז"ל שש ברכות שהי יש ברכת ירחו עינינו הטעם הוא שאין הכל אומרים אותה אלא מקצת העם וכמו שכתב הוא נסדר התפלה: **צריך להשלים מאה ברכות מן הפירות וכו'.** (גס) שנכתב וציומא טובא טרת וממלי להו בלספרמני ומגדי. ומ"ש רבינו כיצד אוכל מעט ירק מצדך לפניו ולאחריו וחזור ואוכל מעט מפרי זה וכו' קאת קשה דמשמע דה"ק שיאכל תחלה מעט מן הפרי ויצרך ברכה לאחריה ואח"כ מלאותו הפרי עמנו יאכל מעט זה נראה דאסור משום דאסור לגרוס בברכות. אלא נראה דרבינו דלא לא קאמר אלא שאס אכל ירק ולא היה צדעמו לאכול יותר צעת הדיא כשיצבור אותו העם נריך שיחזור ויאכל מלאותו פרי כדי להשלים והשפא לא הוי גורס בברכות ששכאל בתחלה ויצרך לנסוף לא היה צדעמו לאכול יותר:

מגדל עז
יד זו חייב אדם לברך מאה ברכות בו' עד למעשו. הכל נמסכת מנחות פרק המכלת (דף מ"ג): יח ובתפלת המנחה מתחיל בו' עד סוף הפירק. פ"ק דברכות (דף 71): **פ"ח א ג תפלת הציבור בו' עד תפלת הציבור.** פ"ק דברכות (דף 71):

הכפורים שליח ציבור נמי מוסיף ידי חובתו אבל דעיר אין שליח ציבור מוסיף ידי חובתו עד דלמח לצי כניסתו ושמימי שליח ציבור מתחלה ועד סוף. ויש לתמוה על רבינו למה השמיט חילוק זה. ונראה לי שרבינו מפרש דלא דלמרתין דלא פטר ר"ג אלא עם שגשדות לאו חתפלות דרשא השנה ויום הכפורים דאיתנהו אלא חתפלות שאר השנה הוא דאיתמר דיקא נמי

דקמתי דלניסי בנלמכה ומאחר דבתפלות שאר השנה לא קיימתי לן כוונתיה אלא כחמייס דלא מפלגי בין עם שגשדות לעם שצניר קדין עשה שלח חילוף ככך: **יא אין מומנין ש"צ אלא גדול שבציבור.** [ענין בלמס משנה]:

ומשתדלין להיות ש"צ וכו'. הכי מניח בפ"ב דמענית (דף ט"ו.) לגבי עניני ציבור ולמד משם רבינו לכל יום:

יב מי שלא נתמלא זקנו וכו'. הכי מניח בספ"ק דחולין (דף כ"ד:) נתמלא זקנו ראו ליעשות שליח ציבור לירד לפני המיטה: **ובתב** הר"ן ז"ל דדוקא שליח ציבור קבוע הוא דבעינן נתמלא זקנו אבל דרך עראי כשאין סס אלא הוא כל שהוא גדול יורד כדמנן בפרק הקורא את המגילה עומד (מגילה דף כ"ד.) וכך השיב רב גערוואי ז"ל וכ"כ הרא"ש. ומדברי רבינו נראה שמישגז היא דמגילה לפרוס על שם דקטן דוקא לא יפרוס ויזין שגז לכלל מזה פורס ומיהו אינו נעשה שליח ציבור לירד לפני המיטה עד שימלא זקנו. ויומר נראה לומר דככלל פורס על שם הוי נמי עובר לפני המיטה אבל לא יהיה שליח ציבור קבוע עד שימלא זקנו וכדברי המפרשים ז"ל:

שכתפיו [מגולות] אע"פ שהוא פורס על שמע אינו נעשה שליח ציבור לתפלה עד שיהיה עמוף:

פרק תשיעי

א סדר תפלות הציבור כך הוא. בשחר כל העם יושבים [א] ושליח ציבור יורד לפני התיבה ויעמוד באמצע העם ומתחיל ואומר קדיש וכל העם עונים אמן יהא שמיה רבא מברך לעלם ולעלמי עלמאי בכל כחן. ועונין אמן בסוף קדיש. ואחר כך אומר ברכו את יי' המבורך והם עונים ברוך יי' המבורך לעולם ועד. ומתחיל ופורס על שמע בקול רם והם עונים [ב] אמן אחר כל ברכה וברכה. והיודע לברך ולקרות עמו קורא עד שמברך גאל ישראל: **ב** והכל עומדין מיד ומתפללים בלחש. ומי שאינו יודע להתפלל עומד ושותק עד שיתפלל שליח ציבור בלחש עם שאר העם. וכל מי שיגמור

א טור סי' תקנ"א סמ"ג ענין מ"ב: ב ט"ס סי' נ"ג: ג טור סס: ד ט"ס סי' נ"ג: ח טור ס"ה סי' נ"ג: ט ט"ס ענין י"ט:

לחם משנה

שגשדות הכפורים אפילו שאינם צניח הנכנס ואין לה הזכיר כלל מזה, וז"ע: **יא אין מומנין שליח צבור וכו'.** במשנה פרק עומד ויושב (דף כ"ד.) ואם היה קטן אצלו או רבו עובדין וכו' קטן קורא בתורה ומתרגם אבל אינו פורס על שמע והקטן המוס' על מה שאמרו קטן אינו עובר לפני המיטה מאי איריא קטן אפי' גדול נמי אינו עובר אלא אם כן נתמלא זקנו דכתיב בספ"ק דחולין (דף כ"ד:) וירצו להטם מיירי להיות צבור קבוע אבל באקראי בעלמא יכול להיות משיגז ב' שערות. ונראה שהיא דעמו של רבינו ז"ל שכתב אין מומנין וכו' ואם היה זקן וכו' ומי שלא נתמלא וכו' כלומר להיות שליח ציבור קבוע אבל דרך עראי יכול להיות ושפיר דמי משהביא שמי שערות דהכי משמע דדוקא קטן שלא הביא אבל קטן שהביא עובר לפני המיטה ואם חאמר מאי איריא שכתב צבור פורס הוא על שמע וכו' דמאי קאמר פורס הא אפי' יורד לפני המיטה נמי יכול בדרך אקראי. וי"ל דאין הכי נמי ומאי קאמר אבל פורס וכו' אפילו בדרך קבע קאמר דלא בעינן נתמלא זקנו להיות שליח ציבור קבוע אלא להיות יורד לפני המיטה אבל להיות פורס על שמע ודאי דמשהביא שמי שערות יכול לפרוס אפילו בדרך קבע דדייקא דמתנין דקאמר קטן אינו פורס הכי משמע

הגהות מיימוניות
י [ג] וכן פירש רש"י הא דאמר תלמודא דאורייתא בברכות אבל התוספות פירשו מתוך שאין רגילות מומנין קולם ואין אומרים אותם בלחש ומפשה אחד את הבורו והיינו מלשון האי ריאה דארושא דפרק אלו טרפות אוושי עליה כולי' עלמא דפרק גערה בכתובות וכן פרק שלשה שאכלו והבשוכר את הפועלים אוושא בניו קני ובפרש"י וברבינו המהר"ב אשכחן דכותא בריש מסכת נדרים אלא מושם דאוישו מפרש ההוא דפתח ברישא ובערך פ"י כפירוש התוספות לשון הברת קול ובפרק מי שהוציאורו משמע נמי כפרש"י דקאמר התם אוושי דירון וכו' בנגרא דהיו שנים מקצת אבותיו ע"כ: **יא** [ד] יש מי שבענין גר מלוהות שליח ציבור מדרתן במסכת בבורים הגר מבאי ואינו יכול לומר אשר נשבע לאבותינו וכו' וכשהוא מתפלל בינו לבין עצמו אומר אלהי אבות ישראל וכשהוא בב"ה אומר אלהי אבותיכם ורבינו יואל הלוי התיר הגרסין בירושלמי בסוף גמרא דהא מתניתין תניא ר' יהודה אומר גר עצמו מבאי וקורא מה טעם כי אב המון גוים נתיחד לשעבר היית אב לארם מכאן ואילך ואתה אב לכל הגוים ריב"ז אומר הלכה כר' יהודה ואתה עובדא קמיה רבי אבהו והורה כר' יהודה והואיל והאמוראים פוסקים כר' יהודה ולא כמתניתין מעשה רב וכן נראה לר"י כהיא דירושלמי ורבינו תם אומר דמשבשטה היא דהכי מצי קרי גר פרשת בבורים דהיינו ארמי אוכד אבי וירד מצרימה וגו' דהיינו יעקב ומכאן היא משנה דמסכת בבורים לא היה מצי רבינו תם לברך ברכת זמין לגר שאין יכול לומר שהנחת לאבותינו אינן טובה ורחבה ועיין בתוספות פרק המוכר את הספינה בנגמרא הקונה שני אילנות בתוך שדה של הבורו ע"כ: **יב** [ה] כרבנן לגבי רבי יהודה דאמר כל שלא ראה מאורות מימיו לא יפרוס על שמע ומכאן רצה לדקדק ריב"ק לברכת בורא מאורי האש ול"ל לרבינו אבי"ה עיין בפרק ט' מהלכות שבת: [ו] לברך ברכת יוצר אור כן פרש"י: [ז] [מגילה דף כ"ד] תנן פוחח פורס על שמע אבל אינו עובר וכו' ורש"י פירש ערום ויחף מתרגמנין ערטיילאי ופוחח והתוספות כתבו כדברי רבינו: [ח] טפח וכן פירש בערוך ע"כ: **א** [ט] אין עומדין ר"ל העובר לפני התיבה צריך לסרב עד פנים ראשונה מסרב שניה מתבהב ולשליש פושט גריליו ויורד ת"ד ג' מיעוטן יפה וקבן קשה שאור ומלא וסרבנות ע"כ: [י] [ג] אין כותב בערך אמן ור"י פירש בפרק החילוי בשם רב כהן צדק גאון שהביא צבור לשחוק ולשמעו על ברכה וברכה מפי ההון ויחך כך ענהה אמרן ברכה מפי המברך ע"כ:

אבל פורס הוא על שמע וכו'. משנה בפרק הקורא את המגילה עומד (שם כ"ד.) קטן קורא בתורה ומתרגם אבל אינו פורס על שמע ואינו עובר לפני המיטה. ושמיטא שכל שלא הביא שמי שערות אחר שלש עשרה עדיין קטן הוא. וכמו רבינו פורס על שמע וכו' דעובר לפני המיטה:

יב וכן העלג וכו'. ברימא פרק הקורא את המגילה עומד (שם כ"ד.) אין מורידין לפני המיטה לא אשני חיפה ולא אשני בית שאן מפני שקורין לאשני עיניין ולעניין אלפיין ולמד מכאן רבינו שה"ה לכל מי שאינו יכול להוציא האותיות כתיובין:

והרב במנה וכו'. כן כתב בלחמות חיים בשם רב שירא וטעמו שאע"פ שכתב למעלה שאין ממנין שליח ציבור אלא גדול שבציבור בתכמתו ובעמשי מ"מ הרב ממנה אחד מתלמידיו להפסל לפניו לציבור אע"פ שאין צו כל התנאים האמורים:

הסומא פורס על שמע וכו'. משנה פרק הקורא את המגילה עומד (שם כ"ד.) פוחח פורס על שמע ומתרגם אבל אינו קורא בתורה ואינו עובר לפני המיטה סומא פורס את שמע ומתרגם. ופירש הר"ף דפוחח היינו כמיפיו מגולות. ומ"ש אע"פ שהוא פורס על שמע אינו נעשה שליח ציבור להפסל עד שיהיה עמוף. בפרק י"ג ממסכת סופרים:

פ"ט א סדר תפלת הציבור כך הוא וכו'. עד שמברך גאל ישראל אמן כן כמובן בקצת ספרים וט"ס הוא וכמו שכתבתי בפ"א מהלכות ברכות: ועמוד

שכתפיו [מגולות] אע"פ שהוא פורס על שמע אינו נעשה שליח ציבור לתפלה עד שיהיה עמוף:

פרק תשיעי

א סדר תפלות הציבור כך הוא. בשחר כל העם יושבים [א] ושליח ציבור יורד לפני התיבה ויעמוד באמצע העם ומתחיל ואומר קדיש וכל העם עונים אמן יהא שמיה רבא מברך לעלם ולעלמי עלמאי בכל כחן. ועונין אמן בסוף קדיש. ואחר כך אומר ברכו את יי' המבורך והם עונים ברוך יי' המבורך לעולם ועד. ומתחיל ופורס על שמע בקול רם והם עונים [ב] אמן אחר כל ברכה וברכה. והיודע לברך ולקרות עמו קורא עד שמברך גאל ישראל: **ב** והכל עומדין מיד ומתפללים בלחש. ומי שאינו יודע להתפלל עומד ושותק עד שיתפלל שליח ציבור בלחש עם שאר העם. וכל מי שיגמור

א טור סי' תקנ"א סמ"ג ענין מ"ב: ב ט"ס סי' נ"ג: ג טור סס: ד ט"ס סי' נ"ג: ח טור ס"ה סי' נ"ג: ט ט"ס ענין י"ט:

לחם משנה

הא גדול פורס משהביא שמי שערות: **יב וכן העלג וכו'.** שם אין מורידין לפני המיטה לא אשני בית שאן ולא אשני בית חיפה: והרב במנה אחד מתלמידיו וכו'. כן יש לדקדק מן המשנה (מגילה כ"ד:) שאמרה היה קטן אצלו או רבו עובדין על ידו משמע הא אם היה גדול הוא עובר לפני המיטה אף על פי שרבו ואצלו עובדין לפניו: **הסומא** וכו'. שם נמשנה: אבל מי שכתפיו מגולות אע"פ שהוא פורס על שמע וכו'. זכו פירוש לפוחח:

פ"ט א סדר תפלת הציבור וכו'. ועונין אמן בסוף קדיש. לקמן כתב רבינו ז"ל בפרק הקדיש דעונים בקדיש ה' פעמים אמן א' ציבתך וא' ציבתך הוא וכו' ואם כן קשה למה כתב כאן ועונים בסוף קדיש ולא הזכיר שאר הענינות. והטור ז"ל כתב וי"ל כמובן בסידור רב עמדם ז"ל ואומר יתברך אמן ישתבח ויחמלא וכו' ולא נהגו כן עמה לומר אמן אחר יתברך ולא אחר שמייה דקודשא צ"ה זה מסכים עם מ"ש כאן רבינו ז"ל וכל העם עונים אמן בסוף הקדיש ולא הזכיר ענייה אחר ישתבח ואחר קודשא צ"ה אלא מ"ש בפרק התפלות הוא הפך מזה ואולי סמך כאן על מ"ש שם ולכן לא ציאר כל כך, וז"ע: (עד שמברך גאל ישראל אמן וכו'. הרב צ"י כתב

כתב

כבר מירך זה רבינו כמה שכח ושקול זה אינו לפי מנין הזכיות וכו' ואין שוקלין אלא בדעמו של אל דעמו. הרי שכבר אפשר שראיה לנו שהוא רשע גמור ועשה מלוא שבעצורה ראויה שזכה כענין שנאמר בצדיקה יען נמלא בו דבר טוב:

ג כל מי שניחה וכו'. סוף פ"ק דקדושין (דף מ"ו): רש"י אומר אפילו לדיק גמור כל גמיו ומרד בחמוריה חייב את הראשונות שנאמר ולקחת הצדיק לא תלינו ביום רשעו ופירך ונהי כמתלה עונות ומתלה זכיות כלומר ולמה איבד את הראשונות אמר ר"ל בתוהא על הראשונות: וכשם ששוקלים וכו'. פ"ק דראש השנה (דף ט"ו): מומרל דרבי כרוספדאי אמר רבי יוחנן:

ד לפיכך צריך כל אדם שיראה עצמו וכו' עד זה שצדק הבריע את כל העולם לזכות והצילו. ברייתא ספ"ק דקדושין (דף מ"ו):

ה בשעה ששוקלים עונות אדם וכו'. פירק במתא דיומא (דף פ"ו): מנא ר"י צ"ר יהודה אומר עבר אדם פעם ראשונה ושניה מוחלין לו שלישית אין מוחלין לו שנאמר הן כל אלה יפעל אל פעמים שלש עם גבר והמניח שלישית מוחלין לו רביעית אין מוחלין לו הא צדיק הא לצבור, זו היא גירסתא דר"י והיא גירסתא דר"ל והיא גירסתא דר"מ ור"ל היא גורס כן ולפיכך כתב ואין הפרש בגמרא בין יחיד לצבור ולא ידעתי מאין מנא, ודע דגרסינן בפ"ק דר"ה צ"ש אומרים שלש כימות ליום הדין

העולם כולו אם היו עונותיהם מרובין מזכיותיהן מיד הן נשחתין שנאמר וירא ה' כי רבה רעת האדם. ושקול זה אינו לפי מנין הזכיות והעונות אלא לפי גודלם. יש זכות שהיא כנגד כמה עונות שנאמר יען נמצא בו דבר טוב. ויש עון שהוא כנגד כמה זכיות שנאמר וחומא אחד יאבד טובה הרבה. ואין שוקלין אלא בדעתו של אל

דעות והוא היודע היאך עורכין הזכיות כנגד העונות: **ג** כל מי שניחה על המצות שעשה ותהה על הזכיות ואמר בלבו ומה הועלתו בעשייתו הלואי לא עשיתי אותן הרי זה איבד את כולן ואין מזכירים לו שום זכות בעולם שנאמר וצדקת הצדיק לא תצילנו ביום רשעו אין זה אלא בתוהא על הראשונות. וכשם ששוקלין זכיות אדם ועונותיו בשעת מיתתו כך בכל שנה ושנה שוקלין עונות כל אחד ואחד מבאי העולם עם זכיותיו ביום טוב של ראש השנה. מי שנמצא צדיק נחתם [אלוהיים]. ומי שנמצא רשע נחתם למיתה והבינוני תולין אותו עד יום הכפורים אם עשה תשובה נחתם לחיים ואם לאו נחתם למיתה: **ד** "אע"פ שתקיעת שופר בראש השנה גזירת הכתוב רמו יש בו כלומר עורו ישינים משנתכם ונרדמים הקיצו מתרדמתכם וחפשו במעשיכם וחזרו בתשובה וזכרו בוראכם. אלו השוכחים את האמת בהבלי הזמן ושוגים כל שנתם בהבל וריק אשר לא יועיל ולא יציל הביטו לנפשתיכם והטיבו דרכיכם ומעלליכם ויעווב כל אחד מכם דרכו הרעה ומחשבתו אשר לא טובה. לפיכך צריך כל אדם שיראה עצמו כל השנה כולה כאילו חציו זכאי וחציו חייב. וכן כל העולם חציו זכאי וחציו חייב. המא הוא אחד הרי הכריע את עצמו ואת כל העולם כולו לכף חובה וגרם לו השחתה. עשה מצוה אחת הרי הכריע את עצמו ואת כל העולם כולו לכף זכות וגרם לו ולהם תשועה והצלה שנאמר וצדיק יסוד עולם זה שצדק הכריע את כל העולם לזכות והצילו. ומפני ענין זה נהגו כל בית ישראל להרבות בצדקה ובמעשים טובים ולעסוק במצות מראש השנה ועד יום הכפורים יתר מכל השנה. יונהגו כולם לקום בלילה בעשרה ימים אלו ולהתפלל בבתי כנסיות בדברי תחנונים ובכיבושין עד שיאור היום: **ה** *בשעה ששוקלין עונות אדם עם זכיותיו אין מחשבין עליו עון שחטא

השנת הראב"ד
*בשעה ששוקלין עונות אדם אין מחשבין עליו עון שחטא בו תחלה. א"ל זו מן הערכוב שמערכב הדברים זה צוה וממלה בדעמו שהן אחרים וזה זכרם ונפדרים מאל. לפי שראה בראש השנה ורצ חסד מנוה כלפי חסד ומנא דבי ר"י מעביר ראשון ראשון וכן היא המדה. ורש"י דיומא רבי יוסי בבי יהודה אומר אדם חוטא פעם ראשונה ושניה ושלישית מוחלין לו רביעית אין מוחלין לו סבר בדעמו שהן ענין אחד והן רחוקים מאל דהיא דרבי ישמעאל היא ליום הדין הגדול והנצל הבינונים מגיהנם כדברי בית הלל ואין שם זכר למחילת עון אלא הא דרבי יוסי ברבי יהודה בעולם הזה ובמתלה מעשיו של אדם מימינו עונשו ואליך שחטא הראשון והשני והשלישי שחטא עדו לו אט עשה מהם תשובה אע"פ שהם מן החמורים שצריכין יקריבין ויה"כ למרק אלו הראשונים אין צריכין שהם מוחלין לגמרי. זו היא הגעט הדברים ועיקרן ואין הפרש בגמרא בין יחיד לצבור ולא ידעתי מאין מנא:

לחם משנה
ועמורה כי רבה. וא"כ כיון שקדוה עונותיה מרובים מזכיותיה למה הקצ"ה היה מוחל להם בשביל החמשים לדיקים כיון דהדין נותן שנאצדס. ויש לומר מפני שפלת אצרהם היה מוחל אע"פ שאין הדין כך:
ג כל מי שניחה וכו'. סוף פ"ק דקדושין (דף מ"ו): צדיקא דרבי ר"ש בן יוחאי ופירשו בגמ' בתוהא על הראשונות: וכשם ששוקלין וכו'. רבינו סובר דשוקלין בשעת מיתתו של אדם וכן בראש השנה. ונראה שילא לו ממה שאמרו ב"ה דראש השנה (דף ט"ו): ג' ספרים נפתחים בראש השנה וכו' הרי שקול של רשע השנה ועוד אמרו שם ג' כימות ליום הדין וכו' וסובר רבינו שזה הוא ליום הדין: הבינונים וכו'. פ"ק דר"ה (דף ט"ו): אמרו שם צדיקא שלש כמות ליום הדין וכו' בינונים יורדים לגיהנם ומלפנין ועולין וכו' צ"ה אומרים ורצ חסד וכו' פושעי ישראל בגופם יורדין לגיהנם ונדונין בה שנים עשר חדש וכו' אכל המניין והמסורות ואפיקורוסין שספרו בתורה ושכפרו בתמיית הממים שפטרם מדרכי לצור וכו' יורדים לגיהנם ונדוניים בה לדורי דורות. וכן עוד שם אמר מר צ"ה אומרים ורצ חסד וכו' והא כתיב והצדיק וכו' הם צפושעי ישראל בגופן והקשו והא אמרת לית להו מקנתא ותירלו כי לית להו מקנתא ברוב עונות הכל מתלה עונות וכו' ואית בכו נמי עון פושעי ישראל וכו' לא סגי להו בלא והצדיק וכו': עוד שם פושעי ישראל בגופן מאי ניהו א"ר קרקפתא דלא מנח מפליין ומתבאר דברי רבינו ז"ל מ"ש דדוקא פושעי ישראל בינונים יורדין לגיהנם אבל שאר בינונים רצ חסד מטה כלפי חסד וכן מתבאר כל שאר הדברים. ופושעי דמים ובעלי לשון הרע והמושך ערלתו לא מלמא בגמרא: אם עשה תשובה נחתם וכו' ואם לאו נחתם למיתה. וא"כ כי לא עשה תשובה אמאי נחתם למיתה הא מתלה על מתלה ורצ חסד מטה כלפי חסד כדכתיב וכו' דהיאך דלא עשה תשובה הא עון אחד נוסף על העונות משום דבאלו עשרה ימים של תשובה הוא חייב לעשות תשובה ואם לא עשה הרי עון אחד נוסף על העונות:

ד ובפני ענין זה. כלומר מפני שבשופר מזהירין צ"ה לחפש בדמעיו לכן באלו עשרה ימים צריך לעשות מלוא ומעשים טובים:
ה בשעה ששוקלין עונות אדם עם זכיותיו וכו'. פירק קמא דראש השנה (דף י"ז). אמרו חנא דבי רבי ישמעאל נושא עון ועובר על פשע מעביר ראשון ראשון וכן היא המדה

מגדל עז
אם ידו לפרש כולונו. והקושיא שהוצר הראב"ד ז"ל רוב העולם מקשים פ"ק דר"ה יש לנו כמה מירוצין בפשט הענין כמו שקבלנו מרבותינו בעלי התוספות ז"ל. ולבי אומר לי כי ר"מ ז"ל לא הפק זה מדרי כרוספדאי על לפניו צוה הפירק ופירש כי הוא צו"ש של ר"ה והוא ג"כ יסמיר וזה הענין ופירושו בחדרי ידעתי הבורא פ' שני מהלכות יסודי התורה ולכלו נקצרה לפנינו פרק חמשי ואמר כי גדול מאלו כד"ן: ושקול זה בו' עד עורכין הזכיות כנגד העונות. במדרש ובפ"ק דקדושין עם מקלמא ובגירסתא שלנו נסס ר' יוחנן אמרה: **ד** אע"פ שתקיעת שופר עד אשר לא טושה. במדרש: לפיכך צריך כל אדם עד והצילו. סוף פ"ק דקדושין (דף ל"ט): ובפני זה נהגו עד שיאור היום. ר"ל שסמכו על מה שאמרו פ"ק דר"ה ה' בהמלא אלו עשרה ימים ענין ראש השנה ויה"כ שהוא מנין לכל ופנין לוחות: **ה** בשעה ששוקלין עון מרביעי ואליך: ב"ת הראב"ד ז"ל וכו' מן הענינים וכו'. זה הוא עיקר הדברים ואין הפרש בגמרא בין יחיד לצבור ולא ידעתי מאין הוציאו עכ"ל: ואני אומר כי ר"מ ז"ל לא ערעב אכל חיקו ומחר יפה וכתב מרשם הפירק עד מוהא על הראשונות סתם משום דשמיני כלל ענין

הגהות מיימוניות
ג [א] פירשו התוספות דהיינו אלו פ' לחיי עד ומיתה זו פ' לגיהנם. אבל הרמב"ן כתב וי"ל אין אדם נידון בר"ה אלא לעניני העולם הזה והוא שאמר לחיים ולמיתה אינם בימים בלבד אלא כל העונשים שבעולם הזה נעשים ומיתה בגים ועניו וכיוצא בהם כיון אותם בחיים
משנת אותה שאלה ארכה מארץ מדה ורמזה מני ים ומי יודע אם דרך בדרך הסוד הנכון הוא כי גמול מאלו כד"ן: ושקול זה בו' עד עורכין הזכיות כנגד העונות. במדרש ובפ"ק דקדושין עם מקלמא ובגירסתא שלנו נסס ר' יוחנן אמרה: **ד** אע"פ שתקיעת שופר עד אשר לא טושה. במדרש: לפיכך צריך כל אדם עד והצילו. סוף פ"ק דקדושין (דף ל"ט): ובפני זה נהגו עד שיאור היום. ר"ל שסמכו על מה שאמרו פ"ק דר"ה ה' בהמלא אלו עשרה ימים ענין ראש השנה ויה"כ שהוא מנין לכל ופנין לוחות: **ה** בשעה ששוקלין עון מרביעי ואליך: ב"ת הראב"ד ז"ל וכו' מן הענינים וכו'. זה הוא עיקר הדברים ואין הפרש בגמרא בין יחיד לצבור ולא ידעתי מאין הוציאו עכ"ל: ואני אומר כי ר"מ ז"ל לא ערעב אכל חיקו ומחר יפה וכתב מרשם הפירק עד מוהא על הראשונות סתם משום דשמיני כלל ענין

לפני אידיהן פרק ראשון עבודה זרה

בר א מ"י פ"י מהל'
מטעמי משכנו ומשכ'
הלה נ ופ"י מהל' תשובה
הלה ד'
ב ה ב מ"י פ"ט מהל'
עמדת כוכבי הלכה
ה סתם לאון מהל' ט"ט
ו"ד ק"י קמת ספק ד'
ב ה ב מ"י פ"ח מהל' שנת
הלה ד'
ב ה ד"מ פ"ו מהל' תפלה
הלכה ג סתם עשין ט'
ט"ט פ"ח ק"י קמת ספק
ה :

הנהגות וציונים

[א] בראשונים ובכת"י
נוסף אותן, וכמו
בתוספתא: [ב] אמר
שמאל דבריו רבי
ישמעאל יום עבודת
כוכבי לילול אביר
כע"ל (גליות), ע"פ
מהר"ם. ככת"י הומא
יגדירו דבריו ה'
ישמעאל לעולם אסור,¹
ותיבת "עבודת השמטה
ברפוסים הראשונים
ברפוס לובלין השלימה
יום נוצרי" (וכן
התיקון מהר"ם להנהגה)
וברפוסים מאוחרים יום
א"י, ולפניהם: [ג] ש
למחוק כות"י (רק"ס):
[ד] ככת"י נוסף אידך:
[ה] כתיב מתעשר:²
[ו] צ"ל אמר ליה (כת"י):
[ז] ג"י רבנן: אמר
ליה (גליות) וכ"ה
[ח] יוני: [ט] יוני: ליתא
כת"י ותיס (רק"ס):
[י] ראשונים וכת"י א"י:
[יא] בילקוט ובכת"י נוסף
א"י: ככת"י נוסף:
והא קתני אידיהן ש"
ג"י: פ"י ג' ג'
[יב] כתיב קאמר מילא
הכוונה: [ג] צ"ל
קאמרי (בארות המ"ם,
וכ"ה בכת"י): [ד] צ"ל
בבבלין י: [ה] גליות:
[ו] כתיב שמימי הוליא:
ליתא עד סוף הדיבור:
[ז] צ"ל ק"מ: (סדר
יעקב): [ח] ורבי:
אליעזר (דפו"י):
[ט] צ"ל דא"י: (בארות
המ"ם): [ק] צ"ל דא"י:
(בארות המ"ם): [ל] וס'
כמאור וכן בתוס' שם א"י
שנאמר תפלה לעני
כי יעשו: (גליות):
[מ] (בברכות כו: כתבו
תוס' בריה וא"י שיהא
וכי מרוק אחת) (גליות):

רבינו הנגאל

בפרהסיא אין מקבלין
אותם, ר' שמעון ור'
יהושע בן קרח אומרים
בן בטמטמיות בין
בפרהסיא מקבלין אותם
שנאמר שבו בני
שוכבים, א"ר יצחק איש
כספ (ש"ס) (נכ"ו) א"ר
יוחנן הלכה כאותו הוגו:
(מסכת) [מתני'] ר'
ישמעאל אומר ג'
לפניהם וג' לאחריהם
אסורין, אמר רב
תחליפא בר אבדימי אמר
ל' לדברי רבי
ישמעאל לעולם אסור זה
כבר פירשוהו למעלה:
ירושלי' אמרו חבריא
עממי דרבי ישמעאל
מטעמי בריה דמועה,
א"ר יוחנן קרובי מטעמי
לחבריא דרביה רובים
נאשרם ואובעיה לחיש
נאשר בני ישראל ביום
רובי וארומי עליהם,
ולמה לא משו בעשרים
ושלשה אלפי שבו בריה
דמועה דרבי יוסף אמר:

סוס זכר זקן במחבבה, פי' ר' אלחנן דלהסי נקט זכר במלתמה
כדאמרין בירושלמי¹ גבי בן בתירה מתיר בסוס לא אמרו
אלא בסוס זכר שהרג את אדונו במלתמה וכן נמי נקט דשמא
ימות במלתמה והסרו צבולו עמו ומילי קמי ור"א² מציה"ס היה
מפרש דזקן נקט לרשומא דלע"פ
שעשה צי מלאכה שיש צה חיוב
מטאמ כדאמר לקמן (דף טו.) מפני
ששמוקין מנמטיו בריחסי אפילו
לחי מותר וזכר במלתמה נמי נקט
לרשומא דלע"פ³ שיש לאסור כדאמר
לקמן (דף טו.) מפני צ' דברים אמת
משום מורת כלי זין ולחמא משום
מורת בהמה גסה ואפי"ה הכי מותר:
ואין שיחה אלא תפלה דכתיבי ויצא
יצחק ישוה בשדה, מימה
דנפקת תפלה השקר (פסוק דף ט:)
למריקין יתקן יתקן תפלת מנחה
דכתיבי ולא יתקן לשום עבודה ואין
שיחה אלא תפלה דכתיבי אשפוך
לפני שמי⁴ ו"ל דמרייהו אלטרקין
דמרייהו מלמדים זה את זה דלי
מקרא דיתקן הוה אמיתא שילא נשדה
לדבר עד שום אדם ולא לתפלה
תלמוד למר אשפוך לפני שמי
אלמלא לשון תפלה הוה ולי מאשפוך
לפני שמי הוה אמיתא לשון תפלה
הוה אכן אינו תפלה קטע ת"ל קרא
דיתקן דכתיבי ציה לפנות ערב ולפנות
משמע שן—היה דרכו בכל ערב
והיטו תפלת מנחה⁵.

אית להו דנחום המדי: גופא נחום המדי אומר אינו אלא יום אחד
לפני אידיהן אמרו לו נשתקע הדבר ולא נאמר והאיכא רבנן בתראי
דקימי כוותיה⁶ מאן חכמים נחום המדי הוא תניא איך נחום המדי אומר
מוכרין להן סוס זכר (ב) וזקן במלחמה אמרו לו נשתקע הדבר ולא נאמר
והאיכא בן בתירא דקאי כוותיה⁷ דתנן בן בתירא מתיר בסוס בן בתירא
לא מפליג בין זכרים לנקבות איהו מודקא מפליג בין זכרים לנקבות כרבנן
סבירא ליה ולרבנן נשתקע הדבר ולא נאמר תניא⁸ נחום המדי אומר השבת
מתעשר וזע וירק וזירין אמרו לו נשתקע הדבר ולא נאמר והאיכא ר"א
דקאי כוותיה דתנן⁹ ר' אליעזר אומר השבת מתעשרת¹⁰ וזע וירק וזירין
התם ברגוניתא אמר ליה רב אחא בר מניומי לאביי גברא רבה אתא מאתרין
כל מילתא דאמר אמרי ליה נשתקע הדבר ולא נאמר אמרי¹¹ איכא חדא
דעברין כוותיה דתניא נחום המדי אומר ישואל אדם צרכיו בשומע
תפלה אמר¹² בר מינה דההיא¹³ דתליא באשלי רברבי דתניא ר' אליעזר
אומר שואל אדם צרכיו ואחר כך יתפלל שנאמר א תפלה לעני כי יעטוף
ולפני ה' ישפוך שיחו וגו'¹⁴ אין¹⁵ שיחה אלא תפלה שנאמר א ויצא יצחק
לשוה בשדה ר' יהושע אומר יתפלל ואח"כ ישאל צרכיו שנאמר א אשפוך
לפניו שיחי צרתי לפניו אגיד ור"א נמי הכתיב אשפוך לפניו שיחי הכי
קאמר¹⁶ אשפוך לפניו שיחי בזמן שצרתי לפניו אגיד ור' יהושע נמי הכתיב
תפלה לעני כי יעטוף הכי קאמר אימתי תפלה לעני בזמן שלפני ה'
ישפוך שיחו מכדי קראי לא כמור דייקי ולא כמור דייקי במאי קמפילגי
¹⁷ כדרדשי ר' שמלאי [דרדשי ר' שמלאי] לעולם יסדר אדם שבחו של מקום
ואח"כ יתפלל מגיל ממושה רבינו דכתיב ה' אלהים אתה החלוות החראות
את עבדך וגו' וכתיב בתריה א אעברה נא ואראה את הארץ הטובה

בפרהסיא אין מקבלין אותן ר"ש ור' יהושע
בן קרחה אומרים¹⁸ בין כך ובין כך מקבלין¹⁹
שנאמר א שוכו בנים שוכבים א"ר יצחק
איש כפר עכו א"ר יוחנן הלכתא כאותו
הוגו: **מתני'** רבי ישמעאל אומר שלשה
לפניהם ושלשה לאחריהם אסור והכ"א לפני
אידיהן אסור לאחר אידיהן מותר:
גמ' אמר רב תחליפא בר אבדימי אמר
שמואל יום א' לדברי ר' ישמעאל לעולם
אסור: והכ"א לפני אידיהן אסור לאחר
אידיהן מותר כו'²⁰: חכמים היינו ת"ק הן
בלא אידיהן איכא בינייהו תנא קמא סבר
הן בלא אידיהן ורבנן בתראי סברי הן
ואידיהן איבעית אימא²¹ נשא ונתן איכא
בינייהו תנא קמא סבר נשא ונתן מותר
ורבנן בתראי סברי נשא ונתן אסור ואיבעית
אימא דשמואל איכא בינייהו²² דאמר
שמואל בגבולה אין אסור אלא יום אחד
תנא קמא אית ליה דשמואל רבנן בתראי
לית להו דשמואל איבעית אימא דנחום
המדי איכא בינייהו דתניא²³ נחום המדי אומר
אינו אסור אלא יום אחד לפני אידיהן תנא
קמא לית ליה דנחום המדי ורבנן בתראי

בפרהסיא. הואיל ופקרו כל כך שוב אין נמנין לכן לשון משמעה
שלימה: שובבים. משמע מזידים ופרהסיא (ב) לשון מרד וגאולה כמו
ילך שובב דרך לב (ישעי' ו): ויש"מ אסור. שלשה לפניו ושלשה
לאחריהם והוא עגמו כלומר כל צעתי י"ח עשתי: (ב) לשון סבר הן בלא
אידיהן. כדדייקין לעיל²⁴ דקמיני לפני
אידיהן של עובדי כוכבים שלשה ימים²⁵
ש"מ שלשה לפנייהם לד האיד קאמר:
ורבנן בתראי. דלא יהי סומנא
איכא למימר הואיל ולא אשכחן מדי
צייקין איכא למימר צהא אמו לאפלוגי
דקין ואידיהן ג' קאמר²⁶: רבנן בתראי
סברי נשא ונתן אסור. סמנא קאמרין²⁷
ולא קמיני אסור לשאת ולתת כנחא
קמא דמשמע למתלה הוה דלא הא
דעבד שפיר דמי: בגו"ה. אין העובדי
כוכבים דרוקין כל כך בעבדת כוכבים
כדאמרין (לקמן²⁸) עובדי כוכבים
שצחלה ללרן לא עובדי עבדות כוכבים
מינה כו' ועוד דמסמפין מינייהו:
רבנן בתראי צית דהו דשמואל.
דקין דלא מסייס כדדיא צמחי פליגי
איכא למימר לטופי אמו (א) דשמעין
לחנא קמא דקאמר לפני אידיהן
אסור לשאת ולתת עמהם וקמנא
דמילתא כשאין יד עובדי כוכבים
תקיפה על ישראל קא אמר ואמו
איכא למימר לפני אידיהן לעולם
אסורין ואיכא ליתא לשנוי דמתריק
שפיר דקמא חנא בתראי לטופי
אתא²⁹: רבנן בתראי אית דהו כנחום.
דלא יהי שצמנא אללא אסור קמנא
קאמרין: נשתקע הדבר. לא ילא דבר זה
מפי אדם לעולם³⁰. ל"א לא ילא דבר זה
למון: מוכרין דהון סוס זכר זקן. בתוך
המלחמה שאינו אלא לנקול ומלחא
דלא שכיחא הוה ולא אחי מילתא מינה
למכור בהמה מאחרייהם לכה דלמרי
רבנן אין מוכרין להן בהמה גסה
לא אסור אלא משום שלשה או
שכירות כדאמר בפירקין לקמן³¹ (ד'
טו.) והכא נמלחא דלא שכיחא לא גזר
רבנן: בן בתירא מתיר בסוס.
לפי שמלכתו לרכוב חסד עליו ואין
נמלכא זו חיוב מטעם שהי נשאל
את עצמו³² דמן נמשלין פירות (פ"ה
ו'): אלו הן משום שנית לא רוכבין
על גבי בהמה: א"א קא מפליג בין
זכר לנקבה. בין זקן למכור איכא
מדקמפליג ואסור צמחור: רבנן
סבירא צ"ה. דלמרי משום מורת
כלי זין דקטיל בסמופיה כדלקמן:
ורבנן נשתקע הדבר. שיהא מותר
בזקן דטולן אסורין: השבת. ירק
של חמלין שקורין חור"י ושלגון רומי
אינו צ"ו: מתעשר וזע וירק וזירין.
צין שלקטו כשואל ירק צין שלקטו
כשואל וזירין וליג"ש ג' ג' וצ"ו וצ"ו
שהיטו עד שזמנא גרעני וזעו
צמחו והוקשו וזמנן ר'ך לעשר את

הרע מדרבנן דאורחיה למיליה וזע וירק וזירין הלך כולהו הוה להו גמר פירי: בדגוניתא. הגלל צננה דלחא לאכול וזע וירק וזירין אכל
הגלל שדות אינו נאכל ירק אלא וזע וירק כעין גדול: בואתרין. ממקומות מלדי: בשומע תפלה. מאריך צה ושואל כרכי: באשלי רבבי.
הגלל עצים וחוקים אלו אומרים צאליות גדולת כמו יעט אשל (בראשית כה) כלומר ה' אלו כוונה אחרון עבדך פלוגתא דרבנן נמי
היא כדקתני לקמן ומכ"א כו': ואח"כ תפלה³³. י"ח: עטופים נפשו ודגלת לבו יתפלל תחלה ודגלת לבו לפני ה' ישפוך שיחו
שמונה עשרה: עשיפה. לשון כחץ ופריחת לב מןוך כרה כמו שהעטופים כחלל (א"ה ב): אשוח בשדה. תפלת הנמחה תקן דנפקת תפלת
השחר (מסכת יו:): בזמן שצרתי לפניו אגיד. כבר קודם לכן: א"א כמור דייקי כו'. דהא איכא לשנוי הכי והכי: יסדר אדם שבחו ש"
הקב"ה. שלש צרכות ראשונות אמת גצרות וקדושת השם שאין צהן תפלה אלא שנה ואח"כ נשאר צרכות יש דברי תחנה ותפלה:
רבי

המה שנת דתן לה בתפלת כלה (ו'): [פסחים גג.] שאין מלכתו אלא לעולם ורביה שנית היא ולא מלכתה משום
דמי טעם את לעמל לא ישיפת לן אי חיי להסילי ולהסירו (לקמן ד'): שאין עשין צ מלכא שיהא צ חיוב טעמא דסמא
סוס לרביה עמד והוכיב כפח א"י [תמן] אלא משום שנית שיהא צ עלמא (בבבלין ב.). השבת. ירק שחמלין
ממילא סברין לן ואידיהן. מרתי לאחר אידיהן מותר מיד. איבעי תימא נשא ונתן איכא בינייהו כו' איבעי תימא חכמים
נחום המדי דתיב לפני אידיהן אינו אסור אלא יום אחד כלבד דהא סמנא מני לפני אידיהן אסור. ואסיק מן חכמים
בגמ' תניא נחום המדי אומר מוכרין להן סוס זקן נשתקע הדבר ולא נאמר. כלומר
לא נאמר דבר זה מפי אחד מן החכמים כלל ואלא הא איכא בן בתירא זכר ואסיקנא לרבנן נשתקע ולא נאמר. תניא
אין נחום המדי אומר (והשבת) מתעשר (החולין) וזע וירק. אמרו לו נשתקע הדבר ולא נאמר הא אפי' ר' אליעזר
דתיב תשבת מתעשר וזע וירק ואמר אלא אמר ליה ברגוניתא. וכל הני מתנייהו דנחום המדי דהא חסר בר מהא
דתיבא באשלי רבבי. תניא נחום (המדי) אומר אלא אדם צרכיו בשומע תפלה. ותניא ישאל אדם צרכיו ואח"כ
יתפלל שנה יעטוף תפלה לעני כי יעטוף ה' וירק וזירין אומר ר' הלפי ה' ישפוך שיחו. ור' יהושע אומר יתפלל ואחר כך ישאל צרכיו
שנה אשפוך לפניו שיחי ואח"כ צרתי לפניו אגיד. ותירויהו סבירא להו דאין שיחה אלא תפלה. ושקלין וטריקן ואסיקי מכדי קראי לא דייקי לא כר"א ולא כר' יהושע במאי פליגי. ואמרי ברי' שמלאי פליגי דדרש לעולם יסדר אדם
שבחו של הקב"ה ואח"כ יתפלל. מנא לן משה דכתיב ה' אלקים אתה החלוות החראות את עבדך. וכתיב בתריה אעברה נא ואראה את הארץ הטובה. ר' יהושע סבר ילפינן משה. ור' אליעזר סבר לא ילפינן משה. דמשה

הדפסה ברזולוציות מסך - הדפסה איכותית הדפס ישירות לתוכנה
תלמוד בבלי <עוז והדר> - כח עבודה זרה תלמוד בבלי עמוד מס : 25 הודפס ע"י אוצר החכמה

הדפסה ברזולוציות מסך - הדפסה איכותית הדפס ישירות לתוכנה

כן מצדק לאצו ועד לרבו [ש] ואשה מצרכה לצעלה אצל אמרו חכמים תבוא מארה לאדם שאשמו וצניו מצרכין לו אי אמרת בשלמא דאורייתא אחי דאורייתא ומפיק דאורייתא אלא אי אמרת דרבנן אחי דרבנן ומפיק דאורייתא. ולטעמין קטן צר אפוקי אחרים הוא אלא הכא צנאי עסקין דאכל שיעורא דרבנן ואחי דרבנן ומפיק דרבנן ולא אפשיטא הצעיה הלכך נשים אינן מויליין את אחרים ידי חובתן. וא"ת *מ"ש מהא דאמרין לקמן צפרק שלשה שאכלו (דף מח.) להויליא את

אחרים ידי חובתן עד שיאכל כזית דגן וצשיעור כזית אינו חייב אלא מדרבנן ואפילו הכי מויליא אחרים שאכלו כדי שציעה וחייצין מן החורה. ואם כן צאשה נמי אע"פ שאינה חייבת אלא מדרבנן מויליא אחרים שחייצין מן החורה. י"ל דלא דמי דאיש אע"ג שלא אכל כלום דין הוא שיפטור את אחרים דכל ישראל ערבים זה לזה אלא מדרבנן אמרו שלא יצרכו צרכת הנהיין צלא הגאה לפיכך כשאכל כזית אע"פ שאינו נחתיב אלא מדרבנן מויליא את אחרים שאכלו כדי שציעה. שערב הוא צעצורם ועליו הוא [ה] להילין מן העון ולפטור אותן מן המצות אצל אשה אינה בכלל הערבות לכך אינה מויליאה אלא מי שחיצו מדרבנן:

יד מתני' (ל) בע"פ קרי מהרהר צלצו ואינו מצדק לא לפניה (י) ולא לאחריה [א] ועל המזון מצדק לאחריו ואינו מצדק לפניו [ב] רבי יהודה אומר מצדק לפנייה ולאחרייה: **גמ'** [ג] **אמר** ר' אבין זאת אומרת הרהור כדבור דמי וכל אדם יויליא ידי חובתו צרההור. דאי ס"ד הרהור לאו כדבור דמי למה מהרהר. אחיא

רש"י מותר להרהר. דבצני מורה. והיה מחניך קדוש. ולא כמיז ציה דבר אלא מקום חנייתן מהא בקדושה וטעמא משום דישאל מהרהרין תמיד בדי"ת: ערות דבר. אלמא לא אסר ליה אלא צעמ

דיבור:

תפארת שמואל

(י) ולא לאחריה. ג"ב ברכות לאו דאורייתא: (יא) חן חן. ג"ב רש"י ז"ל כשהיה חולה לא היה מתפלל אלא ק"ש ומביא ראה מהא דאבוח דשמואל כי הוי אחי ומרחא לא הוי מצלי עד תלתא יומא וגם זה לא הוי יכול לכוון פן יטרוף דעתו מתוך כבוד חורלי (וגם ג"ב וכל מי שבוכה בתפלתו כוכבים ומזלות בוכים עמו ותפלתו נשמעת כל זה מצאתי בשם הגה' האלפסי ז"ל):

מתניחין כר"מ דאמר לעיל צפרק שני (דף טו:): הרי הוא אומר על לצדק צכונת הלצ (יב) הן הן הדצרים. [ד] אי נמי כרבי יהודה דאמר אם לא השמיע לאזנו יאל אצל ככתחלה צריך להשמיע לאזנו ובעל קרי אוקמוהו אדאורייתא ויויליא צרההור. ורב חסדא אמר הרהור לאו כדבור דמי ואחיא מתניחין כרבי יוסי דאמר אם לא השמיע לאזנו לא יאל. [ה] ואפי' לרבי מאיר דאמר אחר כוונת הלצ הן הדצרים [ו] מכל מקום צריך שיויליא צשפתיו וצלא השמעת האזון קרי ליה כוונת הלצ [ז] וכן הא דתיניא לעיל (שס) לא יצדק אדם צרכת המזון צלצו (ח) ואם צירך יאל היינו צמויליא צשפתיו צלא השמעת האזון. [ט] וכתב ר"ח ז"ל (י) הלכתא כרב חסדא מדשקלו וטרו ר' אלעזר ורב

אדא לתרוצי מילתיה ואין יויליא ידי חובתו צק"ש צרההור עד שיויליא צשפתיו אע"פ שאינו צריך להשמיע לאזנו כדפסק רב חסדא גופיה לעיל פ"ב (שס) והציה ראה רצינו יונה ז"ל דהרהור לאו כדבור דמי [ב] מדאמרין צצנת צפרק שואל (דף קג.) ממזוא חפנך ודבר דבר אסור והרהור מותר. ופריך עליו והאמר רבי יוחנן בכל מקום מותר להרהר חוץ מצית המרחץ וצית הכסא אלמא הרהור כדבור. ומשני התם משום דכתיב והיה מחניך קדוש כלומר הא דאסר רבי יוחנן הרהור לאו משום דכתיב ולא יראה צך ערות דבר דהרהור לאו צכלל דבור [ג] אלא משום דכתיב והיה מחניך קדוש משמע אפילו צרההור. אלא מאי הרהור לאו כדבור דמי למה מהרהר אמר

ר"א כדי שלא יהו כל העולם [ג] עסוקים [ד] והוא יושב וצטל. מכאן כתב צעל ה"ג קרא ק"ש וצא לצית הכנסת ומלאם שקורלין ק"ש (לז) קורא פסוק ראשון עמהם: **גו** [דף בא ע"א] **אמר** רב יהודה [ב] אמר שמואל ספק קרא ק"ש ספק לא קרא אינו חוזר וקורא [ג] ספק אמר אמת ויציב ספק לא אמר

אלמא לא אסר ליה אלא צעמ

דיבור:

הגהות הב"ח

א מ"ש מהא דאמרין לקמן. ג"ב גם הר"ר יונה כתב קשיא זו והתירין על שם ר"י בעל התוס': ב וכל אדם נמי יוצא כו': ג הרי הוא אומר על לבבך אחר כוונת הלב כו':

שבוכה בתפלתו כוכבים ומזלות בוכים עמו ותפלתו נשמעת כל זה מצאתי בשם הגה' האלפסי ז"ל):

מעדני יום טוב

כוותיה כנגד הקודמים לו ומיהו איכא רבינא קדמון כמ"ש רבינו צפרק הנשרפין: [ד] א"צ כו' יהודה. דהלכה כמותו שם לגבי ר' יוסי דלקמן: [ה] ואפי"ו ד"מ. דק"ל כוותיה התם וכ"ש דאחיא השתא כו' יהודה: [ו] ג"פ דה"ג אפ"ה צריך שיוציא: [ז] וכן הא דתיניא דע"פ. דף ט"ו ואמרין עלה דאף ר' יהודה מודה צה: [ח] א"א משום דכתיב והיה מחניך קדוש. ולא יראה צך ערות דבר מצעני ליה לכדבר יהודה דאמר רב יהודה עכו"ם ערום אסור לקרות קריאת שמע כנגדו דלקמן סי' ג"ב צגמרא דהתם: [ט] עסוקים בו. גרס צגמרא אצל תהר"י לג"ג ג"כ מלת צו: [י] והוא יושב ובט"ל. צגמרא פריך ונגרוס צפירקא אחריתא ומסקינן ק"ש וצרכת המזון דאורייתא צריך שיהא עוסק צהם הואיל והצבור עסוקים צו: גרסינן צגמרא מנין לצרכת התורה לפנייה מן החורה כו' וכתבתי צה לעיל פ"ק סי' י"ג עיין עליו: [ב] אמר שמואל. וכן גי' הרי"ף וצגמ"י ל"ג: [ג] ספק אמר אמת ויציב כו'. כתבו תהר"י ז"ל יש ששולין כיון שאמר יציאת מזרים צפרשה אחרונה של ק"ש כבר יאל ידי קריאת יציאת מזרים ולמה חוזר ואומר אמת ויציב יש להשיב דשמעתי אהדי אמר וה"ק ספק קרא ספק לא קרא אינו חוזר ואומר אצל ספק קרא

דברי חמודות

בסי' פ"ה מדברי הר"ר יונה אהך צרייתא דלא יצדק אדם צה"מ כו' צפ' היה קורא שמי צנתחייב צצרכה ואינו יכול לאומרה שאין ידיו נקיות או שעומד צמקום שאינו נקי ומ"מ טיטוף אין צהם דודאי שהי' אסור דללקמן צפירקין אלא שאינם נקיות ואילו לא היה אנוס היה צריך לנקות ידיו והמקום כדי שיוכל להויליא צשפתיו והשתא שהוא אנוס ואי"ל לנקות' אינו רשאי להויליא צשפתיו ומ"מ יכול להרהר צהם כיון שאין שם טיטוף גמור הלכך יש לו להרהר הצרכה או התפלה צנתחייב וע"פ שאינו יוצא י"ח אלא צאמירה ה' יראה לצבץ ליתן לו שער המהצנה ע"כ וכתב רמ"א לדצרים הללו לענין ק"ש צס"ס א"ב: (לז) קורא פסוק ראשון עמהם. וגם צשכמל"ו כמ"ש צפ"ק סעיף מ"ט וכתב הרוקח בסי' ש"ב שיקרא כל ק"ש עם הצבור ויקבל שער כקורא צתורה ופי' הצ"י סי' ס"ה דנראה דהיינו דרך ענה טובה אצל לענין שלא יאל

קיצור פסקי הרא"ש

אם ספק לו אם התפלל א) או יחיד ואדעתא דרשות מתפלל נדצה כגון תחנונים וכיוצא צהן אצל צענין אחר אין להוסיף על השלש תפלות וצבור צכל ענין אין מוסיפין. ואם התפלל ושכת והתפלל אדעתא דחובה וזכור אפי' צאמצע צצרכה פוסק ורב האי גאון כתב שיחיד מתפלל תפלת שנת נדצה שחית מנחה ומוסף והרי"ף ק"כ כתב שאין מתפלל תפלת מוסף נדצה והמיר צשאר תפלות:

שדה צופים דף בא ע"א ור' אלעזר אמר ספק קרא ק"ש ספק לא קרא חוזר וקורא. הלא"ש צקידושין פ"א סי' מ"ט:

קוביץ מפרשים (ב) תוס' גליון: (ג) מדאמרין בשבת פרק שואל. עי' ברמב"ם פי' כ"ד מהל' שבת בדין זה ועי' בפ"א מהל' ברכות הל' ד' ובתשובת שאגת אריה דיני ק"ש ס"ו גליון מהרש"א: (א) או יחיד. מלת או נמחק גי'ע"ז:

חוזר ואומר. מ"ט קסז אמת ויציב דאורייתא [מ] ק"ש דרבנן. מכאן פסק בשאלתנו דרב אחאי דכל ברכות דרבנן אי מספקא ליה אי אמרן אי לא אמרן אין צריך לחזור ולאומרן ור' אלעזר אמר ספק קרא ק"ש ספק לא קרא חוזר וקורא ספק התפלל ספק לא התפלל אינו חוזר ומתפלל. רבי יוחנן אמר הלואי שיתפלל אדם כל היום כולו [ו] וליה הלכתא כשמואל דאמר קריאת שמע דרבנן [מ] [ב] דקי"ל ק"ש דאורייתא והלכתא כרבי יוחנן דאמר הלואי שיתפלל אדם כל היום כולו [ו] ונראה דלא קאמר אלא אם ספק לו אם התפלל וה"ק אינו חושש ומתפלל מספק דאף אם התפלל כבר מאי נ"מ אף אם התפלל כל היום כולו מספק. [ג] ולא פליג אדרב יהודה אמר שמואל דאמר (שם) פוסק אפי' באמצע הברכה. והכי אמרינן לקמן בפרק אין עומדין (דף לה.) יכול יתפלל אדם כל היום כולו כבר מפורש על ידי דניאל וזמנין תלמא ציומא וגו' [מ] ומשמע שאין לו לאדם להתפלל יותר מג"פ. והא דאמרינן במקום שנהגו (דף נד:) אליבא דרבי יוחנן מתפלל תפלת נעילה בתענית צבור מהאי טעמא דרבי יוחנן אמר הלואי שיתפלל אדם כל היום כולו שאני יום התענית שהוא

דמיא ליה"כ ורואי להתפלל צו תפלת נעילה אצל אס ידוע לו שהתפלל ר' יוחנן מודה דאין לו להתפלל יותר. ורב אלפס ז"ל כתב אהא דא"ר יוחנן הלואי שיתפלל אדם כל היום כולו מפרשי רבנן [ע] ה"מ ציחיד ואדעתא דרשות [ב] אצל אדעתא דחובה אסור. וצבור בין אדעתא דחובה בין אדעתא דרשות אסור דקי"ל דתפלות כנגד תמידין תקנוס [צ] וכשם שאין הצבור מציא עולת נדבה כך אין הצבור מתפללים תפלת נדבה אצל היחיד מתפלל תפלת נדבה שכן היחיד מציא עולת * נדבה [ק] הלכך אין היחיד מתפלל תפלת המוספין נדבה שאין מתנדב קרבן מוסף. והא דקאמר רב יהודה אמר שמואל היה עומד בתפלה וזכר שהתפלל פוסק ואפילו באמצע הברכה. ומפרשי לה רבנן * כגון שכבר התפלל תפלתו [ועמד להתפלל] אדעתא דחובה ושכח שכבר התפלל אדעתא דחובה נמצא דחובה וזכר שכבר התפלל [ר] פוסק אפי' באמצע הברכה שאם בא לגומרה נמצא [ש] כמו שהקריב שני תמידים בשחרית שהוא עובר משום כל מוסף ולהכי פוסק

הגהות הב"ח א כגון שהתפלל בו ושכח שכבר התפלל ועמד להתפלל אדעתא דחובה כו':

מעדני יום טוב

ק"ש וספק אמר אמת ויציב ספק לא קרא ק"ש וספק לא אמר אמת ויציב חוזר ואומר אמת ויציב אצל אס צרי לו שכבר קרא ק"ש ואמר פרשה אחרונה אצל אמת ויציב: [מ] ק"ש דרבנן. מתיב רב יוסף ובשכך ובקומך א"ל אביי הואו גד"ת כתיב: [ג] דקי"ל ק"ש דאורייתא. כ"כ הרי"ף ונראה דהוא מהסוגיא דפרק לולב הגזול דף ל"ח וע"ש: [ג] וז"ל פ"ג אדרב יהודה ב"י. לשון התוספות דהא מסתמא לא פליג וכו' ועיין לקמן בדברי רב האי ומ"ש שם: [מ] ומשמע שאין צ"ו בו. כדדייק לקמן: [ע] ה"מ ביהיד ואדעתא דרשות. ואפי' בלא חידוש ודאמר רב יהודה לקמן התפלל ונכנס לצה"כ ומלא צור שמתפללין אס יכול לתדש כו' דוקא בצבור צריך חידוש מפני שנראה כמתפלל עמהם לשם חובה אצל ציחיד לא כ"כ תהר"י ז"ל והצ"ח ס"י ק"ו פ"י דבריהם דלפי שהוא יחיד אע"פ שמתפלל עם הצבור יכול להתפלל נדבה ולפי שלא יטעה שהצבור מתפללים נדבה לכך יחדש זה דבר. וכתב שהוא דוחק ואין נראה מדברי הרי"ף שקוצר לתקן צורך דנכנס לצה"כ כו' צין צבור ליחיד מדלא מיימי לה גבי הא דפירש בדברי יוחנן לתקן צין יחיד לצבור וכתב שיותר נראה לו לפרש דרי"ף נמי לא קאמר שהיחיד מתפלל נדבה אלא על ידי חידוש אצל אס אינו מחדש לא והיינו דאמר רב יהודה אס יכול לתדש כו' ונקט צבור לרבותא כדלקמן בדברי רבינו האי ועיין מ"ש שם לרביה להצ"י זה וגם לקמן בדברי הרי"ף ע"מ שכח כגון תחנונים וכו' ע"ש וכו' עוד הצ"ח דמדברי הטור נראה דלר"ף יכול היחיד להתפלל בתורת נדבה אפי' בלא חידוש וכשרונה להוסיף תפלה שלא על דעת חובה וגם לא נדבה אס חידש זה דבר שפיר דמי והיינו דנכנס לצה"כ כו' ואין חילוק צין יחיד לצבור וכלקמן בדברי רבינו האי פירוש לפירושו הא דקאמר גם לא נדבה היינו שאם לא היה לו לתדש לא היה מתפלל ונמצא שאינו מתנדב בתפלתו. וגם אינו מתכוין לחובה כלל שאין חובה עליו להתפלל אלא לפי שיחדש דבר שהוא מתפלל: [ב] אב"ד אדעתא דחובה אסור. דולאי אדעתא דחובה אינו חוזר ומתפלל זה הלשון שכח הרי"ף ז"ל אצל אדעתא דחובה אסור אינו מכוון דכיון שהוא מסופק אס התפלל אס לא התפלל היאך יתפלל אדעתא דחובה ואס צא לשאלו היאך יעשה נאמר לו שהרשות צידו אס ירצה יתפלל ואס ירצה יניח והיאך אמר אסור כ"כ תהר"י ז"ל וכתב על זה הצ"ח ז"ל ונראה שמפני שקוצרים דמלתא דפשיטא הוא שאין אדם מתפלל בתורת חובה יותר מהתפלות הקבועות ואין מי שיטעה צורך כמו שכח אצל דעת רב האי (דלקמן) וא"כ לא היו צריכים רבנן לפרש שאם מתפלל תפלה נוספת אדעתא דחובה אסור שהרי אין לך מי שיעלה על דעמו להתפלל תפלה נוספת אדעתא דחובה לכך פ"י דאספק התפלל הוא דמפרשי רבנן דאדעתא דחובה אסור וכתב שאין הלשון מכוון דכיון שהוא מסופק כו' וז"ל דאי מפרשי רבנן קאי אספק התפלל ספק לא התפלל הלשון מכוון יפה דה"ק מפרשי רבנן שאם הוא אסור דבספק התפלל ספק לא התפלל מייב לחזור

ולתפלל ולכן חזר והתפלל אדעתא דחובה אסורא עמיד ואי קאי הא דמפרשי רבנן אולאי התפלל לא קשיא מידי דה"ק אף על גב דאמר ר"י הלואי שיתפלל אדם כל היום כולו היינו דוקא אדעתא דרשות אצל אדעתא דחובה כגון שכח שהתפלל והתחיל להתפלל וזכר באמצע התפלה שכבר התפלל אסור לו לגמור וכדאמר רב יהודה פוסק ואפילו באמצע הברכה ומשמע דמפרשי רבנן קאי אצל מאי דקאי רבי יוחנן צין לספק התפלל צין לולאי התפלל וכדפרישית ע"כ: [צ] ובשם שאין הצבור מבייא עולת נדבה. אע"פ שמיניו צבור שמציאין קרבן נדבה צקק המוצא וכדנתן צפ"ד דשקלים דמותר תרומת הלשכה או מותר נכסים לקין המוצא דכיון שאין מקריבין קין המוצא אלא כשהמוצא צטל ורוב הימים אין המוצא צטל משאר קרבנות אע"פ שלעמים רחוקות צק"ת ימים הוא צטל ואו מקריבין קין אותם ימים צטלים לגבי כל שאר ימים והיו כאילו אין הצבור מציאין עולת נדבה כלל ולזה נראה שנכתובין הראש"ד בהשגות כו' וזהכי ניחא מה ששקשה ה"ר ר' יונה מהא דקיין המוצא ודמסתמא אס לא היה שם מותר היו עושים נדבה כדי שלא יהיה המוצא צטל כיון שלא יארע כן אלא לעמים רחוקות היו כאילו אין הצבור מציאין קרבן נדבה ומהר"א מירך צענין אחר שמאחר שלא היו מקריבין אותם קרבנות כדי להקריב קרבן נדבה אלא כדי שלא יהיה המוצא צטל לא חשיבי מקריבין קרבן נדבה עכ"ל ובמ"ש נתיישב גם כן מה שהקשו צעל ההשלמה והר"ר מנוח מדמינא צספרא תקריבו מלמד שהצבור מקריבין עולת נדבה ומירך דהיה צמותר כו'—והשתא לא צריכינן לאוקומי צהכי דאפילו אי מני צבור להציא שקלים לכתתלה לעולת נדבה כיון דמלתא דלא צמיחא היא היו כאילו אינם מציאין קרבן נדבה כלל עכ"ל הצ"ח ובספר המלחמות להרמב"ן ראיתי מירוך אחר שאם יתנדב צבור אחד או כל ישראל שלא יצא מן המותרות עולת השותפים היא נקראת וטעונה סמיכת צעלים ואין נסכיה מתרומת הלשכה ותפלות כנגד תמידין תקנוס ואין נדבה לצבור כיוצא בהם: [ק] ה"כך אין היהיד מתפ"ץ בתפ"ת המוספין נדבה. לקמן כתב רבינו שיש מקשים עליו וכו': [ר] פוסק אפי"ו באמצע הברכה. ואע"פ שיכול לתדש זה דבר וטעמא משום דאין החידוש מועיל אלא כשהתחיל מתחלה על דעת כן אצל כשהתחיל לדעת חובה אין חידוש מועיל לו אח"כ (דחליה חובה וחליה נדבה לא משכחת) כ"כ תהר"י צפירוש דברי רבינו האי וכבר כתבתי לעיל דלהצ"ח אף לרי"ף אין מתפלל נדבה אלא ע"י חידוש וכ"כ הרמב"ם צפ"ד מהלכות תפלה: [ש] כמו שהקריב שני תמידין בשחרית. כלומר צומן אחד. ונקט חדא מתתרי דה"ה בתפלת המנחה וכן בערבת לענין אברים ופדרים היו נמי כמו שני תמידין אצל הרמב"ם צפ"י מהל' תפלה כתב צוה הדין דפוסק כו' שאם היתה תפלת ערבית אינו פוסק שלא התפלל אותה מתחלה אלא ע"ד שאינה חובה ע"כ ומיהו הראש"ד כתב שאין כאן נחת רוח וטעמו דהאידינא שוינהו חובה כדאי' פרק תפלת השחר סימן צ' ו' ואין נ"ל מ"ש

דברי המודות

נראה כאלו אינו רוצה לקבל עול מלכות שמים עם חבריו צפסקו ראשון סגי ובתורות הדשן ס' ג' כחוב שאם הוא עומד בצרכות של ק"ש כשהצבור קורין את שמע אין לו להפסיק כלל דמשמע דלא היו קפידא אלא שלא יהא יושב וצטל ומי עוסק בצרכות ק"ש ע"מא פשיטא דלאו צטל הוא אלא אפילו אס עוסק בשאר דברי שיר ושבה לא מקרי צטל וכדכתבו הגאונים אהא דאסור לישב בתוך ד"א של תפלה כמ"ש רבינו צשם (פ' אין עומדין ס' ה') ולכך היה נראה דאפי' צין צרוך שאמר לישתבח אין לו להפסיק כדי לקרות פסוק ראשון עם הצבור משום דכיון דאינו יושב וצטל אינו חייב לקרות וא"כ למה יפסיק דהא אסור לאשתעווי צין צרוך שאמר לישתבח אמנם נראה דאין ראה דכיון שאינו פוסק אלא כדי לקבל עליו עול מלכות שמים עם הצבור שפיר דמי מ"מ ראיתי צני אדם מן המדקדקין כשהיו עומדים צק"ש ובצרכותיה שהיו עומדים עיניהם והיו מנגנים בתוכה א' או שמים שהיו אומרים בלאו הכי באתו פשם צניגון הצבור צפסקו ראשון כדי שיהא נראה כאלו קורא עמהם ע"כ ובש"ע פסק שכל שאומר דברי תחנונים

או פסוקים צמקוס שרשאי לפסוק צריך שיפסקו אצל אס הוא עסוק צמקוס שאינו רשאי לפסוק כגון מצרוך שאמר ואילך לא יפסיק אלא יאמר התיבות וכו' ובעיני אין דברי של תרומת הדשן מטין כך אלא צמקוס שרשאי להפסיק יכול להפסיק ולא שיהא צריך להפסיק ומצרוך שאמר עד ישתבח אס ירצה רשאי להפסיק ולא עמיד אסורא ובק"ש ובצרכותיה לא יפסיק אלא יאמר התיבות כו' ומ"מ ודאי דכ"ש מצ"ש עד ישתבח וצדברי תחנונים או פסוקים אס לא ירצה לפסוק שיאמר התיבות כו': (מ) דקי"ל ק"ש דאורייתא. וכתב הרמב"ם צפ"ד מהל' ק"ש שכשהוא מסופק אס קרא אס לאו שהוא צריך לחזור ולקרות צריך לצרך לפניה ולאחריה וכ"כ ה"ר ר' יונה והציא ראה לדבר מדאמר צשנת פ' צמה מדליקין דאין מצרכין על הדמאי צשעה שמפרישין ממנו המעשר ואמר' התם טעמא מפני שהוא ספק של דבריהם דמשמע דדוקא מפני שהוא ספק של דבריהם אין מצרכין עליו הא אס היה ספק של מורה צריך לצרך וכתב תהר"י אדאמר ספק אמר אמת ויציב צלריך לחזור שכן ג"כ ז"ל כתקנה ולתמוס צצרוך מהך

שדה צופים

ור' יוחנן אומר ולואי שיתפלל אדם כל היום כולו. הלא"ש צמגילה פרק ג' סימן ז':

קובץ מפרשים (ב) רי"ף [גליין]: (ג) תוס' [גליין]:

אפילו באמצע הצרכה ובהא אפילו רבי יוחנן מודה דלא קאמר ר"י הלואי שיתפלל אדם כל היום כולו אלא תפלת נדבה [ה] כגון תחנונים וכיוצא בהן אצל תפלת חובה לא קאמר. ורבי האי גאון ז"ל כתב הא דאמר רבי יוחנן הלואי שיתפלל אדם כל היום כולו [א] (מא) היינו דווקא ע"י חידוש (מב) אצל בלא חידוש אקור. והביא רביה מדאמר ליקמן אמר רב יהודה א"ר שמואל התפלל ונכנס לבהכ"מ ומנח צפור שמתפללין * אם יכול לחדש דבר בתפלתו כדי שמהא תפלתו תחנונים יתפלל ואם לאו לא יתפלל אלמא שלא המיר להתפלל אלא בחידוש והא דנקט צפור לא מפני שהיחיד אין צריך חידוש [ב] אלא נקט צפור לרבותא דלא אמרינן יחיד לגבי צפור כמאן דלא עלי דמי ולא צריך חידוש אלא אפי' בצפור צריך חידוש. ועוד הביא רביה רבי יונה ז"ל לדברי מדאמר ל' צפ' אין עומדין (דף לא). יכול יתפלל אדם כל היום כולו כצר מפורש ע"י דינאל וזמנין תלמיא ציומא וגו' [ג] דודאי לא קמיציעיא ליה אם חובה שיתפלל אדם כל היום כולו אלא בתפלת רשות קמיציעיא ליה והשיב לו דלא יתפלל אלא ג"פ. א"כ היכי קאמר רבי יוחנן שמוחר להתפלל כל היום אלא ודאי ר' יוחנן לא קאמר אלא היכא שמחדש צה דבר והא דפרק אין עומדין הכי קאמר יכול יתפלל אדם כל היום

כולו בלא חידוש. והשיב לו דאקור כמי שמתפלל לחובה הואיל ואין עושה תפלתו תחנונים לחדש צה דבר. והשתא ניחא מה שמקשים למ"ד תפלת ערבית רשות למה הזכיר בפסוק שלשה זמנים (ו) לא היה לו לומר (ז) אלא שני הזמנים שהן חובה. אלא ודאי כך הוא הענין דלמ"ד תפלת ערבית רשות נ"מ (י) צמה שנכתב ומנה בפסוק שאם ירצה מתפלל בנוסח שמי תפלות אחרות שהן חובה אצל משלשה ואילך אין לו להתפלל אלא בחידוש והא דאמר שאין לו להתפלל בלא חידוש היינו היכא שיועד צודאי שהתפלל [ד] אצל ספק התפלל ספק לא התפלל כשהוא חוזר ומתפלל אין צריך חידוש (מג) דכיון דחוזר ומתפלל על הספק אין לך חידוש גדול מזה. מה שכתב רב אלפס ז"ל שאין היחיד מתפלל תפלת המוספין נדבה לפי שאינו מתנדב ב"ש מקשים עליו אע"פ שאינו מתנדב קרבן מוסף סתם מ"מ מקריב עולות שהן מקרבות מוסף כמו יחיד שאין מקריב תמיד אלא מתנדב עולה כמו התמיד שהיה עולה. ומתרגמי מפני שער טעמת בצמוסף שאינו צה צמורת נדבה. מיהו קשה ממוסף של שבת שאין צו שער ואמאי קאמר על כל מוסף סתם שאין היחיד [ה] קרב אותו נדבה. וי"ל אע"פ שיכול להביא קרבות של מוסף שבת צמורת נדבה מ"מ אין יכול להביאם בשבת. [ו] לפי תירוץ זה אפילו תפלת יוצר ה' אין להתפלל נדבה בשבת לפי שאין שום

תפארת שמואל

הגהות הב"ח

ב לפי שאינו מתנדב קרבן מוסף יש מקשים כו':

(יא) אלא שני הזמנים וכו'. אבל לפי מ"ש הרא"ש לקמן שאינו רשות ממש אלא מצוה כו' אינו קרוי: (יב) נ"מ במה שנכתב וכו'. נ"ב לר"ג שזו התפלה אם ירצה להתפלל אותה בנוסח ב' תפלות אחרות ואם ירצה יניח שלא יתפלל אבל מג' ואילך אין לו להתפלל אלא בחידוש ומפני שהתפלה זו יכול לאומרה בנוסח הב' שהם חובה אומר בפסוק ג' זמנים:

מעדני יום טוב

הכ"מ דיש מקום לדברי הרמב"ם הואיל ומתחלה הייתה רשות: [ה] כגון תחנונים וכיוצא בהן. ודאי דלא קאמר דברי תחנונים בעלמא שהאדם קובע לעצמו או שחכם קבעם שאין אלו כנגד תמידין כלל ואין צה צרכה ומהיכי תימי לאסרם אלא בתפלה הקובע בצרכות השמונה עשרה הם דקאמר וכ"כ צ"י ס' רכ"ד על תשובת רבינו דהתם צבור עניני האומרים תפלה ע"ש כשחזרה כתב רביה דלא פתיחה ותחימה הו"ל תחנונים בעלמא והא ודאי לא מתקן לאדם שיתחיל ויחזור ויתחנן אלא עם החון רחוי לגבור צו כו' ע"כ וכן מוצא בתוספות פרק תפלת השחר דף כ"ט דתפלת י"ח איירי ומ"מ כתבו דתחנה בקיום צא"י שומע תפלה מגונה וכיון שאינו מתפלל לחובה תחנונים קרי לה וכו' הא דבסי' דלקמן דדברי רבינו ולהב"ה דמנריך אף לרי"ף חידוש א"כ לשון הרי"ף דהכא ממש כלשון רבינו יונה לקמן דדברי רבינו האי דקרי תחנונים לחדש צה דבר: [א] היינו דוקא ע"י חידוש ב'ו. ואם התחיל מתחלה שלא ע"י חידוש פוסק כדרכי יהודה וכמ"ש לעיל צמס תהר"י ז"ל גם כחצתי לעיל שהצ"י סובר דאף הרי"ף לא המיר נדבה אלא ע"י חידוש וכתב עוד רביה דע"ג דפשטא דמתלח דר"י דקאמר הלואי שיתפלל כל היום כולו צודאי התפלל משמע וכי נוקים ע"י חידוש אחי כדרכי יהודה הנכנס לבהכ"מ כו' מ"מ צפ"י קמא שהוא פירוש רבינו לא רצה לפרש כן דכיון דרבי יוחנן לאפלוגי אדר"א אחא משמע דהלואי כו' דקאמר ר' יוחנן דומיא דלא יחזור ויתפלל דקאמר ר"א וכו' היכי דלא יחזור ויתפלל דקאמר ר"א מסתמא בלא חידוש הוא ה"נ הלואי שיתפלל דקאמר ר"י בלא חידוש: [ב] א"א נקט צבור דרבנותא ב'ו. וה"ר יונה דייק הכי מדאמרין צמנחא אהא דאמר שמואל המתפלל ונכנס

לבהכ"מ כו' והא דאמר היה עומד בתפלה וזכר כו' תרווייהו צריכי דאי אשמעינן קמייתא שהיה עומד כו' הו"א ה"מ יחיד ויחיד צבור וצבור אצל יחיד לגבי צבור כמאן דלא עלי דמי וחוזר ומתפלל קמ"ל האי אידך דנכנס לבהכ"מ דלא ואי אשמעינן האי להתפלל ונכנס לבהכ"מ כו' הו"א משום דלא התחיל צה אצל תפלת עומד עומד בתפלה כיון דהתחיל צה לגמריה קמ"ל דלא ואם איתא דצבור דוקא רח"ס חידוש אצל לא ציחיד למה הוצרך לומר צריכא דהרי מפני זה הוצרך הך בתרייתא דנכנס לבהכ"מ לאשמעינן דין החידוש שצבור כו' ע"כ וזו ודאי תשובה על דברי הרי"ף לפי דעת רבינו ותהר"י שסוגרים שדעתו שאין צריך היחיד לחדש אלא כשהוא צבור וסייעתא להצ"י שפרשם גם לדברי הרי"ף שלא המיר שום תפלת נדבה ליחיד אפילו שלא בצבור אלא ע"י חידוש: [ג] דודאי א"א קא מיבעיא צ"ה אם חובה ב'ו. שזה פשוט הוא שאינו חובה להתפלל כל היום כולו תהר"י ולהרי"ף דס"ל שאינו מצריך חידוש צ"ל דה"ק ואי סלקא דעתך שיתפלל כו' דלפי כי תסיק הכי אדעתך הרי צבור מפורש כו': [ד] אב"ד ספק התפלה ב'ו. ונמנח שרבינו האי סובר ג"כ כדעתי של פירוש קמא אלא שאינו מפרש כך להמימנח דר' יוחנן וגם פירוש קמא ודאי שסובר לדעתי של רב האי דבחיודש מני מתפלל דכמו שפרשם לדברי יוחנן שלא יחלוק על הא דרבי יהודה דהיה עומד בתפלה וזכר כו' ה"נ ודאי שלא יחלוק על מימנח שניה שלו להתפלל ונכנס לבהכ"מ כו' וכן הוא בתוספות בהדיא: [ה] ה"ג קרב אותם ב'ו. מ"מ אין יכול להביאם בשבת דהא קי"ל דנדרים ונדבות אין קריבין בשבת. תהר"י: [ו] צ"פ תירוקן זה אפי' תפלת יוצר ב'ו. והצ"י כתב תירוקן אחר ד"ל דכיון דכלל המוספין אית ציה שער ומש"ה אין

דברי המודות

טעמא ונ"ל דנ"מ נמי לדידן דאע"ג דקי"ל ק"מ דאורייתא היינו פסוק הראשון בלבד כדמוכח בצ"כ ס' ג' והלכך אם היה ספק אם קרא שער הפרשיות א"כ שאין לו ספק אלא צפ"י צינית אם קראה אם לא דהשתא נמי הוה דינא שיאמר אמת ויציב וכדכתבתי צינית דהא דאמר שמואל ספק אמר אמת ויציב שהוא כשהספק ג"כ אם לא אמר פרשת צינית וכשנדרשו דברי שמואל לא נדחו אלא צדין ק"ש ולא צדין קריאת יציאת מצרים ובה תקיימו דברי הרשב"א שכתב צ"י בשמו שאם נסתפק לו אם אמר אמת ויציב אפי' יודע שקרא ק"ש חוזר וקורא אמת ויציב לפי שהוא מן התורה ע"כ והבי' כתב עליו שאין כן דעת הפוסקים ולפי מ"ש יכולני לפרש דברי הרשב"א דצידוע שקרא ק"ש היינו מה שמחויב צה מן התורה ולא ידע אם אמר אמת ויציב ופי' צינית שהוא בכלל הא דספק אמר אמת ויציב צמ"ש צמ"ט צמ"ד וצקבור כתב בהדיא ספק קרא ק"ש חוזר וקורא וכן צאמת ויציב ונראה ודאי צמ"ש וא"ת אחתי למאי דפרשית ולמימנח דשמואל למה יאמר אמת ויציב ויטרך לקיים צדין יאמר פי' צינית דהא יוצא צה לא קשיא כלל שהרי צמ"ש ע"כ ע"כ אם נסתפק צה אמרנו שיאמר ג"כ הברכות וכן גם צינית מצרים למה לא יאמר הצרכה שנתקן עליה: (מא) היינו דוקא ע"י חידוש. וז"ל הרמב"ם פ"א מהל' תפלה צריך שיחדש דבר בכל צרכה וצרכה מן הצרכות האמצעיות מעין הצרכה ואם חידש אפי' צרכה אחת דיו כדי להודיע שהיא נדבה ולא חובה וכתב הטור שרבינו הרא"ש ז"ל כתב דלא צריכא שפיר פירושא דהאי מילתא כי מי הוא זה שאינו יכול לחדש דבר צאמת מכל הצרכות לרפואה או לפרנסה או לתלמודו ונ"ל אם יכול לחדש פי' אם נתחדש אצלו דבר שלא היה צריך לבקש עליו קודם ע"כ והצ"י כתב דקושיתו לאו קושיתא דיש כמה צני אדם שאינם יודעים לומר

אלא התפלה השגורה צפי כל אדם ואני אומר צמחיתא מכבודו שמי שהוא יודע דיני התפלה יודע שצריך לחדש לא יהיה חסר ידיעה זו לחדש צה אם לרפואה כו' כמ"ש רבינו ז"ל וכתב עוד הרמב"ם דג' ראשונות וב' אחרונות אין מוספים בהן ולא פוחתין מנן ולא משנין בהן דבר עיין צפ"י אין עומדין ס' כ"א: (מב) אב"ד ב"א חידוש אבוד. ל' הטור ס' ק"ז ולזה הסכים א"א ז"ל שכתב בתשובת שאלה חו"ל הלכך אני אומר שיש לאדם לומר שלא יתפלל נדבה בלא חידוש וגם צריך שיהא מכיר את עצמו וריו וזכור ואמיד דעתו שיוכל לכיון בתפלתו מראש ועד סוף אז קרינן ציה נדיב לב עולות אצל אם אין יכול לכיון יפה קרינן ציה למה לי רוב זכאיכם והלואי שיכול לכיון יפה בשלש תפלות הקובעים ליום ע"כ: (מג) דכיון דחוזר ומתפלה ע"ל הספק אין צ"ך חידוש גדול מזה. וכתב הרשב"א בתשובה ומיהו מתפלל ומתנה אם לא התפלל תהא לחובתו ואם התפלל תהא לנדבתו וכתב רמ"י שאם אח"כ נזכר בתוך התפלה שהתפלל גומר לשם נדבה ומתחדש צה דבר משם והלאה והוי כולה נדבה ע"כ ואין זה מוכרח מדברי הפוסקים ולדבריו מי שלא נתחדש לו דבר יפסיק לדעת רבינו צפ"י חידוש שכתבתי וא"כ לא ה"ל לרבינו לסתום דכיון שמתפלל על הספק אין לך חידוש גדול מזה אלא נראה מלשוננו זה שהספק שהיה לו שצ"י כך הוצרך להתפלל הוי ליה צמקום חידוש שרשאי להתפלל נדבה ואטו מי שנתחדשה לו להתפלל על רפואה וכתוך תפלתו מתרפא החולה כאשר יארע צחלאים הפתאומים או שהחולה מת שצריך שיפסיק תפלתו ודאי דלא וה"נ דכומיה דכיון שהתחיל להתפלל צמורת נדבה ולא חובה מפני הספק שהיה לו אע"פ שזכר בתוך תפלתו שכבר התפלל הרי הוא גומר תפלתו וא"כ לחדש צה דבר: (מד) צ"פ תירוקן זה אפי' תפלת יוצר ב'ו.

קובץ מפרשים

היום ולכך פשוט דר"י ס"ל טעה ולא התפלל מנחה כו' וי"ל דר"י לשיטתיה דס"ל הלואי שיתפלל כל היום ומוכח מזה גופיה דא"כ למה התקינו ערבית ודר"ק ומכאן ראה דר"י ס"ל ג"כ ת"ע רשות אף דמחייב לסמוך על צ"פ ב"ק ברא"ש סימן ה' והבן [מלא הרועים]: (ג) אין להתפלל נדבה בשבת. נ"ב ה"ה ביו"ט למה דקי"ל נ"ג אין קריבין ביו"ט וע"י ברמב"ם [מלא הרועים]:

(א) לא היה לו לומר אלא שני הזמנים שהן חובה כו'. נ"ב וי"ל דנ"מ בטעה ולא התפלל מנחה לא יתפלל שחרית ב' כיון שכלבו עבר זמן ב' תפלות כמ"ש רבינו לקמן בפ' תפלת השחר ואם לא הוזכר זמן ערבית היה לה תשלומין בשחרית אך לפ"ז מה דמביעי בש"מ טעה ולא התפלל מנחה מהו כו' תפשוט ליה מהכא דא"כ למה הוזכר ערבית ודר"ק וי"ל דהא גופיה מיבעי ל' אם יוכל להתפלל כל

קרבן קרב נדבה בשבת. ורז האזי ז"ל כתב שהיחיד מתפלל [ו] תפלת שבת נדבה צין תפלת שחרית ומנחה [ח] צין תפלת מוסף:
זו אמר רז יהודה אמר שמואל התפלל ונכנס לבית הכנסת [ט] [מה] ומלא כזור שמתפללין אס יכול לחדש דבר בתפלתו כדי שיהא תפלתו תחנונית תפלה ואס לאו אל יתפלל:

זו אמר רז נחמן כי הוינא צי רבה בר אבהו איבעיא לן [י] הני בני צי רז [יב] דטעו ומתחילין [יג] בתפלת חול בשבת [יד] מהו שיגמרו. אמר להו גומר כל אותה הצרכה דבדין הוא דצעי לללוי שמנה עשרה ומפני כבוד השבת לא אטרחו רבנן. הרב ר' אשר ז"ל מלוגי"ל היה אומר דוקא בצרכת אמה חונן בלבד שהיא צרכה ראשונה אמרינן דגומר כולה אבל אס נזכר בשאר צרכות פוסק אפילו באמצע הצרכה. [ה] וליתא כיון דמפרש טעמא [ב] דמשום דבדין הוא דצעי לללוי שמנה עשרה א"כ אין לחלק בכל הצרכות אלא כמו שגומר בראשונה כך גומר בכלן. ומיהו נראה כיון שמולה טעם דגברא בר חיובא הוא ומשום כבוד שבת לא אטרחו היינו דווקא ערביה ושחרית ומנחה אבל מוסף שאין מתפללין אלא ז' פוסק אפילו באמצע הצרכה. והראב"ד ז"ל כתב דלא שנה דאפילו תפלת המוספין ראויה היתה לכל י"ח צרכות ואס התפלל י"ח צרכות וחדש זה דבר מועט במוספין יא

הגהות הב"ח

א למינקט כה"ג אבל לא מסתבר כו':

תפארת שמואל

(יג) כרי הילוך ד' אמות. נ"ב מי שירצה להתפלל י"ח ברכות במקום מוסף (ע"כ מצאתי כתוב בשם הגאון מוהר"ר שכנא מלובלין ז"ל):

מעדני יום טוב

טעם לדבריו מפני שאע"פ שתפלות כנגד תמידין תקנוס מאין לנו דבתפלות של נדבה ג"כ אחר הקרבות (היא) [הס] ואס אמרו בתפלות חונה נאמר בתפלות נדבה ועוד דכיון שהכל יכול להציא בתורת נדבה אלא השעיר בלבד מפני המעוט שאינו יכול להציא נדבה (לא) נאמר שלא יתפלל נדבה: [ט] ומצא צבור בו. לרבותא נקט כמו שכתב בסומן דלעיל: [י] הני בני בי רב דטעו. דאגז דטרידי צירסייהו שכית דטעו: [ב] מושום דבדין. גרס וכן הלשון נכתיב: [ג] בענין כמה. גרס והוא צנוק הפרק: [ד] וכן מושמע בירושלמי שאכתוב בבבבד. בסומן דלקמן ומיהו התם מדייק מגמרא דלין וכן מהמוספתא דלא כירושלמי ועיין מ"ש שם בתוספות ומן הירושלמי עלמו שכתבו רבינו בפרק אין עומדין סי' י' אוכית שם דלא כהך דירושלמי ז"ל: [ג] דפי שצריך דשחות עם הצבור במודים. כההוא ירושלמי שכתבו רבינו בספ"ק: [ד] דמשום מודים דרבנן. דלקמן סימן כ'. וכן הצי' שמלא כתוב שנקרא מודים דרבנן לפי שהוא תיקון הרבה חכמים: [ע] צריך שיגמרו תפלתו קודם מודים. שמנה לענות שזה לא מצינו לו עיקר גמרא. תוס'. וז"ל דבגמרא דקטוה דלקמן קאמרינן העם מה הם אומרינן משמע שמהג העם הוא ולא חיוב מדברי החכמים: [ע] מיהו דבתהרה"א יעשה בן. כדמשמע כהא תוס'. וז"ל טעמא שהרי לא יוכל לענות אלא שוחה בלבד כמ"ש תלמידי הר"י ז"ל והצי' סימן ק"ט יהיב טעמא דלא סמיכין שיסחה באמצע הצרכה ונתלבט צסי' קי"ג על ששוחין בזכרנו ולפי מה שכתבתי אין

מתפללין תפלת מוסף נדבה לא ראו חכמים להוציא תפלת שבת מכלל שאר תפלות המוספים מנועם זה בשאר תפלות דלאו דמוספים כיון דכל ימות השנה מתפלל אותם נדבה לפי שיכולים להציא בהם קרבן נדבה גם בשבתות וי"ט שאין מציאים בהם קרבן נדבה מתפללין בהם תפלות אלו בתורת נדבה שלא ראו חכמים להוציא שבתות וי"ט מכלל כל ימות השנה דדבר שאין בו איסור שאינו אלא דוגמא צלמא וכתב שמלא בתחלת האבודרהס תשובה להר"י"ק וכתב זה שאין הדבר נכון לומר שאין מתפללים תפלת נדבה בשבת דהואיל ויחיד מתפלל נדבה בכל יום מתפלל נדבה ואפי' בשבת לפי שאין מניעת קרבן נדבה בשבת אלא משום חילול שבת ואין חילול בתפלה ע"כ ותהר"י כתבו טעם אחר לחלק צין מוסף לשאר תפלות דמוסף שאין בו אלא שבת ולא רחמים אין לו להתפלל נדבה אלא מה שהתקן בלבד ושחרית ומנחה דשבת דכיון שהותקנה כנגד תפלה של י"ח שהיא רחמים י"ל דלגבי זה דייקנו להו כתפלת רחמים וכתב הצי' אע"פ שבתפלת המוספים אנו מצקשים שיעלנו בשמחה לראינו וג' אחרונות הם בקשות רחמים כיון שאין שם בקשות אחרות לא חשיבי בקשת רחמים כיון דלא הויא כתפלת י"ח שהיא מצקש רחמים על כמה ענינים ע"כ ועיין לקמן סי' י"ז מהירושלמי שמסמייע להראב"ד שיש סמירה על טעם הזה וביסומן י"ח כתב רבינו דגמרא דידן לא ס"ל להבוא ירושלמי גם בתוספתא דלא כירושלמי ע"ש: [י] תפלת שבת נדבה. פי' ע"י חידוש או צפק התפלל: [ח] בין תפלת מוסף. והר"ר יונה נתן

דברי המודות

קדשת ולא אמה אחד דצחי מנייהו יגמור אלא יאמר ישמה משה ושפיר קאמר אמה כלו' אמה הקב"ה ישמה משה צמתנת חלקך וכו' וקנת לא משמע כן מדברי רמ"א ז"ל מ"מ נ"ל מה שכתבתי: (ב) בתפלת הור"ב בשבת. ואס טעה בתפלת שבת ערביה שחרית ומנחה והחליף של זו צו כתוב בשבילי הלקט שא"ל לחזור ולהתפלל לפי שעיקר צרכה רביעית היא רנה צמנוחתו אבל בתפלת מוסף אינו נראה לומר כן שאין דרך למוסף בשאר תפלות ולא לשאר תפלות במוסף ועיין סעיף דלעיל: (ג) בודה שיגמרו. ואס לא נזכרו וסיימו כל התפלה יתבאר צפ' צמה מדליקין סימן ט"ו: (ד) אפי"ו אמר ונעשה צפ"ד בו. וכתב הצי' דבשאר תפלות דשבת נמי אס הזכיר של שבת בחור י"ח אע"פ שלא קבע צרכה צפני עלמה לשבת יא ומיהו כתב רמ"י ז"ל דצמוסף לסברא דלעיל דס"ל דפוסק ואפילו באמצע הצרכה דה"נ דס"ל דלא יא: (ה) ואם התחיל גומר. והצי' כתב שהרמב"ם צפ"י מהל' תפלה כתב דצמוסף פוסק באמצע צרכה וכסברא דלעיל וכן פסק סמ"ג סי' י"ט והכי נקטינן אבל צספרו הש"ע לא כתב לסברא הרמב"ם וסיעמו אלא בלשון י"א ולא להכריע כן להלכה: (ו) שפיר דמי כיון שהוא

וגם הרמב"ם צפ"א מהל' תפלה כתב דיש מן הגאונים מי שהורה שאסור להתפלל תפלת נדבה בשבתות וי"ט לפי שאין מקריבים בהם נדבה אלא חוצה היום בלבד וכתב צ"י דהכי נקטינן דלמעט מלהתפלל נדבה צמוסף ספק עדיף טפי וגם כתב דנקטינן נמי שאין צבור מתפלל תפלת נדבה והיחיד אינו מתפלל תפלת המוספים נדבה: (מה) ומצא צבור וכו' אס יבוא דהר"ש בו. אין לחדש צוה דבר כי כבר נכלל הכל צמה שקדם: (ז) דמשו ומתחילין בתפלת הור"ב בשבת בו. וכתב בתרומת הדשן סי' י"ד שאס התחיל לומר אמה חונן ומיד כשאמר חיבת אמה נזכר קודם שאמר חונן אס סבור שהוא חול והתחיל אדעתא דחול אפי' אי קאי באמה קדשת או באמה אחד נראה דמקרי התחיל בשל חול וגומר אותה צרכה אבל אס לא בצונה התחיל חיבת אמה ידע שהיא שבת ולישניה דלחקיל ליה לפי הרגלו כה"ג לא מקרי כונה לדבר טעות וא"כ אפילו צישמת משה שאינה פוחתת באמה מ"מ חשיבין ליה כטעה בתפלת שבת צין זו לזו דחיבת אמה נמי התחלת תפלת שבת היא ואע"ג דהרגל של חול גורם הטעות מ"מ לא מקרי בשביל כך התחלת תפלת חול כיון ידע דשבת הוא ע"כ ועיין לקמן וגראה דמ"מ אינו גומר לא אמה

קיצור פסקי הרא"ש

ש"ך למודים או לקדושה יתחיל ואס הו"צך להתחיל כדי לסמוך גאולה לתפלה יתחיל וישחה עם הצבור צמודים ובלבד שיהא הוא באמצע צרכה ולא בתחלתה וצספיה או בצאתו וצמודים תחלה וסוף אבל צנוק צרכות אחרות לא ישחה ולענין קדושה אס יגיע לש"כ כשאומר נקדישך יאמר עמו מלה צמלה. ואס היה מתפלל והצבור אומר קדושה או קדיש כתב רש"י שישחוק ויכוין למה שהצבור אומר והיא כעונה אמנ ופסקו התוס' דהוי הפסק אס ישחוק דשומע כעונה. והיחיד אומר קדושה דיוצר אור וסדר קדושה:

זו הנכנס לצה"ג ומלא צבור שמתפללין אס יכול לחדש דבר בכל צרכה וצרכה מתפלל עמהן: יז מי שטעה בשבת והתחיל תפלה של חול גומר הצרכה שהתחיל לא שנה שחרית ומנחה ומוסף צין צרכת אמה חונן צין שאר הצרכות ואס התפלל י"ח צרכות צמוסף וחדש זה מעט כגון שאמר ונעשה לפניך חובותינו צתמידי יום וקרצן מוסף יא: יח אין היחיד אומר קדושה ולא מפסיק בתפלתו לאמרו עם הצבור וגם צריך כל אחד לשמות עם הצבור צמודים הלכן הנכנס לצה"ג ומלא צבור שמתפללין אס יכול להתחיל ולגמור עד שלא יגיע

שדה צופים

דף כא ע"ב הנכנס לבהכ"ג ומצא צבור שמתפללין. הרא"ש צמגילה פי"ג סי' ז': ולית הלכתא כוותיה. הרא"ש צצרכות פי"ג סימן ה':

קובץ מפרשים

(ה) וליתא כיון דמפרש טעמא כו' א"כ אין לחלק בכל הברכות. נ"ב ע"י בירושלמי דאמר הכל מודים בחונן הדעת שגומר ע"ש בפ' ת"ה הלכה ד' וכשתענין היטב שם תבין שדברי הרא"ש נכונים דלפי טעם הש"ס דילן אין לחלק [בלא הירועים]: (ג) תוס' [גליין]:

בברכת חולים. היינו פלגו: והולך לו. וטעם שנת מן רבו:

הנהגות וצינונים שהבי"ח ושאר פשוטים

- (א) בדפדפו: ומסבחו;
- (ב) בדפדפו ליתא ליתא וכתב שלש פעמים: (ג) וכו';
- (ד) בסוגיין דיה ואין, מתרין בדרך אחר, ובעיני תודיה ואין, מתרין כתרין באן הדתויהו איצטרך ונשה הצרכותא באופן אחר ע"ש (ד"ח);
- (ה) בכתבי איתא: מ"י: (ה) בכתבי איתא: ואין השעה צריכה אליו עכשו יש לאומרו בלשון רבים ואם לאו היו הפסקה ודוקא בסוף: (ו) בדף מ: איתא כל "המשנה" וכו' לא יצא אך בירושלמי פ"ט ה"א איתא דיש אסור "לחוסף" על הכרכות: (ז) דגמורא על הלל כצ"ל (דכ"ח);
- (ח) שאף ע"פ שהגאונים (תקנוה) תקנו לומר כן, ומתקנו: (ד) נראה שקודם הגאונים נתקנה, הם בן יחייא (ע"י ב"י סי' נב) (א"ש ד"ח): (ט) בפסקי רי"ד: (י) השעה החיובת: (י"א) עיין במהר"ץ חיות מגילה (יב): דודי אחד מן המקומות דמאמר היושלים היה נוכח עניי הירושלמי ונאמר מאיתנו: (יא) בטור: עליה:

יחזק לשון צדקה ואין שיהא אלא תפלה שנאמר ולפני ה' יספון שיחו ואומר רבינו יחזק הזקן ז"ל דהתם איצטרך ולפני ה' יספון שיחו דלא לאו הכי הו' אמניא דלשון צדקה ר"ל שיהא צין השיחים לטייל ולמעט זה הפירוש הולך להציא ולפני ה' יספון שיחו שהוא מלשון דיבור וכיון שידענו שר"ל דיבור מסתמא דיבורים של תפלה היה והכא כשנאמר ולפני ה' יספון שיחו הייתי אומר דשמא דיבור צעלמא הוא ולפיכך הולך להורות שאינו אלא דיבור של תפלה דכתיב לשון צדקה ואותו הדיבור כבר ידענו שהוא דיבור של תפלה:

אע"פ שאמרו שואל אדם צרכיו בשומע תפלה

אם בא לומר בסוף ב"ב ברכה וברכה מעין ב"ב ברכה וברכה אומר. וענין זה מתחלק לארבעה דברים חלוקים. האחד שזכרנו שומע תפלה יכול לשאול כל צרכיו ככל ענין שירצה שזכרנו שומע תפלה כוללת כל הצרכים ולכן נתקנה. והדיון השני שאם בא לומר בסוף כל צרכי וזכרנו מעין כל צרכי וזכרנו אומר ואפילו שלא יהיה לזכרו ממש מותר כיון שאומר אותן בלשון רבים מיהו בלשון יחיד אסור לאמרו כיון שאינו ישראלי (י) והו' הפסקה ודוקא שיכול לאמרו בלשון רבים בסוף כל צרכי וזכרנו שחיינו שמוסיף אח"כ אבל צרכי רבים צלמנע הצרכה נראה כמוסיף על המטבע שחיינו חכמים. והדיון השלישי הוא שאם שואל הוא צרכיו ממש כגון ששואל על חולה שיש לו צרכיו שיתרפא וכיוצא בו יכול לאמרו בלשון יחיד ואפילו צלמנע הצרכה והיינו לאמרינן אס' יש לו חולה צתון ציתו-אומרה צרכת החולים ולא

[ל"ז - ב"ב]

כנים (שבת ק"ז): אומרים הגאונים שצריך לכוין צלמנרתו ואם לא כוון צריך לחזור ולאמרו* פעם אחרת ונראה שאע"פ שלא כוון צרכיו כיון שכיוון צפסוק של פומת את ידך סגי ליה צרכי כיון שעיקר האמירה היא צעבור זה הפסוק. מפי מורי הרב נר"ו:

[ב"ב - ג"ג]

תפלה אומר רב יהודה בריה דרב שמואל בר שילת משמיה דרב אע"פ שאמרו שואל אדם צרכיו בשומע תפלה * אם בא לומר בסוף כל ברכה וברכה מעין כל ברכה וברכה אומר אומר רב חייא בר אשי אומר רב אע"פ שאמרו שואל אדם צרכיו בשומע תפלה * אם יש לו חולה בתוך ביתו אומר בברכת החולים ואם צריך לפרנסה אומר בברכת השנים אומר ר' יהושע בן לוי אע"פ שאמרו שואל אדם צרכיו בשומע תפלה אם בא לומר אחר תפלתו אפילו כסדר יוה"כ אומר: ובהאי פירקא לקמן (ל"ז). אמרינן אומר רב יהודה * לעולם אף ישאל אדם * צרכיו לא בשלש ראשונות * ולא בשלש אחרונות אלא באמצעיות אומר רב הונא ראשונות דומה לעבד שמסדר שבח לפני רבו ואמצעיות דומה לעבד שמבקש פרס מרבו ואחרונות דומה לעבד שמקבל פרס מרבו * ונפטר (י) והולך לו [ב"ב]. דרש ר' שמלאי לעולם * יסדיר אדם שבחו של מקום ואח"כ יתפלל מנא לן ממש דכתיב (דברים ג, כד) ה' אלהים אתה החלות וגו' וכתוב בתריה (שם כה) אעברה נא ואראה וגו': וגרסינן בפרק קמא (ד:): אומר רבי אלעזר בר אבינא * כל האומר * תהלה לדוד * (הה"ם קמא) בכל יום שלש פעמים * מובטח לו שהוא בן העולם הבא: וגרסינן בפרק כל כתיב הקדש (שבת ק"ח): אומר ר' יוסי * יהא חלקי עם גומרי הלל בכל יום איני והאמר מר הקורא הלל בכל יום הרי זה מחרף ומגדף * כי קא אמרינן בפסוקי דזמרה אמרינן ומאי ניהו? * מתהלה לדוד עד כל הנשמה תהלל יה ותקינו רבנן למימר ברכה * מקמייהו וברכה מבתרייהו ומאי

יום הרי זה מחרף ומגדף. וקס"ד דמהלל * דהללויה הללו עבדי ה' (מהלל ק"ה, ה) קאמר ומזהרין לא אמרינן מזה הללו אלא מהלל דפסוקי דזמרה דהיינו מהלה לדוד וכו'. ויש לשאול מ"מ אמרו שמחרף ומגדף מפני שאומר הלל של הללו עבדי ה' * וי"א מפני שחומס בו יהללון ומנאל שאומר צרכי לצטלה ואינו נראה כלל דמה טעם לומר שמפני שאומר צרכי לצטלה יהא מחרף ומגדף ועוד הכא הקורא הלל סתם אמרו דמשמע אפילו בלא צרכי הוא מחרף ומגדף.

ומשום הכי נראה למורי הרב נר"ו שטעם הדבר הוא מפני שעיקר קריאת ההלל הוא על כל צרה וצרה שלא תצא על הצבור (פסחים ק"ז). ואנו אומרים אותו בצומת שעה כמו שאמרו דוד על הצרות שעברו עליו וכשאומר אותו בכל יום נראה כמו שאומר שאין הקב"ה עושה נפלאות בכל יום ולפיכך קורא הנסים שעברו כבר ומנאל שמחרף ומגדף כלפי מעלה אבל מהלה לדוד שיש בו ג"כ מהעמיד וממה שעושה בכל יום אמרו שיאמר אותו בכל יום ומצטט לו שהוא בן העוה"ב. וצירושלמי נותן טעם אחר משום דכתיב ציה (תהלים קטו, ד) עזביהם כסף וזהב וכשאומר אותו בכל יום נראה כמתכוין לתוף ולגדף כלפי מעלה ולומר שאינו יכול לצטלס מן העולם:

ותקינו רבנן למימר ברכה מקמייהו וברכה מבתרייהו. וכתב רב עמרם גאון

ז"ל (סדר שני וחמישי) שאם נכנס אדם לבית הכנסת ורואה שאם יתחיל לומר כל הפסוקים שלא יוכל להשלים ולהתפלל עם הצבור שיאמר צרוך שאמר ומזמור של תהלה לדוד בלבד וחותם בו צרכת ישתבח (י) שאע"פ שהגאונים תקנו לומר מתהלה לדוד עד כל הנשמה כיון שעיקר התקנה נראה שלא היתה אלא מפני המזמור של תהלה לדוד בלבד שהרי אנו רואין שעל קריאת אותו המזמור בלבד אמרו שמוצטט לו שהוא בן העוה"ב די לו בזה המזמור כדי שיאמר ק"ש והתפלה עם הצבור.

ועוד אמר הרב נר"ו בשם רבותיו ז"ל שאם נכנס בשעה שמתחיל החזן יזכר ולא היה יכול לומר אפילו זה המזמור בלבד שיתחיל ק"ש וצרכותיה ויתפלל עם הצבור ואח"כ יקרא פסוקי דזמרה עם הצרכות שלפניהם ולאחריהם שיותר טוב הוא שיתפלל עם הצבור שהתפלה ראויה ומקובלת לפני המנוקס משיאמר המזמורים תהלה ולא יוכל להתפלל עם הצבור. וכיון שתקנו צרכה עליהם אין לו לשון צהם וצמדרש אומר שאפילו צין צרכת ישתבח לומר אור אין לו להפסיק כלל וכן כתב הרב אלפסי ז"ל:

אמר ומזמור של תהלה לדוד לאמרינן צ"ק כל האומר תהלה לדוד בכל יום מוצטט שהוא בן העוה"ב וזכב אותו מזמור תקנו לומר עד סיום תהלים הלך טוב שידע כדי שיקרא ק"ש ויתפלל עם הצבור וכתבו בשם הרבנו יונה ז"ל (ד"ה ועד אחר) שאמר בשם רבותיו ז"ל שאם נכנס בשעה שיש מתחיל יזכר ואין לו שעות לומר אפילו מזמור תהלה לדוד טוב הוא שיקרא ק"ש וצרכותיה ויתפלל עם הצבור ואחר כך יקרא פסוקי דזמרה עם הצרכות שלפניהם ולאחריהם לפי שהתפלה ראויה ומקובלת עם הצבור ע"כ: ז' וכן ש' צירושלמי" הסם צין שיתבח לומר אור עבירה היא צידו ומחרין אותו ממערכי המלחמה מיהו לא עדיף מק"ש וצרכותיה הלך צין המזמורים שואל מפני הכבוד ומשיג שלום לכל אדם וצלמנע המזמור שואל מפני היראה ומשיג מפני הכבוד. טור (סי' נ"ב): לשון ריא"ו (ה"א אתה הן) ואומר רבינו יחזק' לפיכך אין ראו' לו לאדם לדבר דברים בטלים משעה שמתחיל צרוך שאמר עד שמסיים תפלה מ"מ. [ואת 1] ואינו אומר דברי בקשה אחר אמת ויציב אבל אם בא לומר אחר תפלתו אפילו כסדר ודיו של יום הכפורים אומר. [ואת 2] (מספחה) הפורס על שם צבת הכנסת הוא פומת תהלה בצבור והצבור אומרים כמו שמוצטט במסכת סוטה צפיק כסם שמיים (ב:).

א ב מיי" פ"ו מהלכות תפלה הלכה ג סמג עשין י"ג טו"ש"ע אר"ח סימן קטן סעיף ה: ג מיי" שם פ"ה הלכה ד ופ"ו שם הלכה ג סמג שם טו"ש"ע אר"ח סימן קטן סעיף ה: ד מיי" שם פ"ה הלכה י"א סמג שם טו"ש"ע אר"ח סימן קטן סעיף ה: ה מיי" שם פ"ד הלכה ג טור אר"ח סימן ק: ו מיי" שם פ"ו הלכה י"ב סמג שם טו"ש"ע אר"ח סימן של סעיף ה: ז מיי" שם פ"ו הלכה י"ב טו"ש"ע אר"ח שם סעיף ה:

שלמי הגבורים

א [טור סי' קיב] דברי גשלים בשלש ראשונות ואחרונות ועל כן נהגו לומר קריובין בשלש ראשונות וגם אומר ועלה ויבא בשלש אחרונות אלמא צרכי רבים שרי. וכתב הטור (פי קטו) בשם הרמ"ה דהקורא פסוק ככתבו צמון שמכוין לקרות אינו רשאי לשמוע ממימד לרבים או איפכא אבל פסוק של תפלה שאין ציונת הצבור לקרותו אלא להתקין הרי הן כשאר התפלה ורשאין לשמועו לפי צורך השעה והרבינו יונה (ה"ש מגילה פ"ב סי' טז) כתב דוקא בעבור כל המזמור או כל הענין כסדר או אין לשנות אבל כשמתפלל ואומר פסוקים הנה והנה יכול לשנות ממימד לרבים ומרבים ליחד וכן כתב הרמ"ש ז"ל (סס): לשון ריא"ו

ב פ"א ה"ב אות ג] פ"י שמענת להקב"ה באלפס ביהא ומזכיר בה גס קן פומת את ידך ומשפיע לכל חי לטון: [פסקי רי"ד ע"מ ד:]: שבעתי טעם גדבר שלל התהלה יש ויון צלמנע המקראות חזן משפיע שאין בהן ויון ואלו הן חינו ורוחם ה' ארך אפים וגדל חסד ולא אמר וארך אפים קריוב ה' לכל קוראיו לכל אשר יקראוהו בזמנת ולא אמר ולכל אשר יקראוהו סימן נתן לך (י) לדרוש חק אל ה' שבתנו וק' שצקריוב א' שצחקר ל' שלל לומר לך חק אל לאמרו בכל יום וכדי שלא ימנע אדם מלאומרו תקנו שיאמרו אותו שלש פעמים ציוס דה"א דלא לימריה זימנא דהא. [טור' ריב"ס: ג הרמ"ש (פי' ו) כתב רב עמרם שאם נכנס אדם לבתה"ס ורואה שאם יאמר כל אלו הפסוקים שלא יוכל להשלים ולהתפלל תפלתו עם הצבור שיאמר צרוך

אהבה. הלכות תפלה פ"ז

והיה אם שמוע ואומר ברוך המפיל חבלי שינה על עיני וכו'. ופירש"י ותהא מעמי שלימה שלא יהא פיסול ורשע זרעו. וימ"ש ואפילו אשתו ישנה עמו נמצא בסקוף פרק ג' מהלכות ק"ש. והגירסא הנכונה בדברי רבינו סמוך לואפילו אשתו ישנה עמו ואם אנקמו שינה קורא פסוק ראשון או פסוקי רחמים. ובמקל"ט דכרית סופרים יש חספת דכרית וטעות סופרים הם. ומ"ש פסוקי דרחמים הוא מדלמרינן בפי"ק (דף ד' ה') אמר רב נתמן בר יצחק אם ת"ח הוא אינו לריב צדיי אמר ת"ח צדי למימר חד פסוקא דרחמי מגון בריך אפקיד רוחי וכו'. וגרסין בפ"ב דשבוטות (דף ט"ו): לריב צדי מסדר יושב בכתר עליון עד כי אתה ה' מחקי וה' מה רבו לרי עד לה' הישועה וגני:

ג בשעה שייקץ במוקד שנתו. כלומר דלע"ג דלמרינן בגמרא (ברכות דף ט"ו): כי מתער לימא אלהי נשמה וכו' אין הכוונה כל זמן שייקץ צדי זו שעה שפתייה אלא דוקא במוקד שנתו. ומ"ש רבינו מכלן עד המכין מלעדי גבר כך הם מסודרות בפרק הירושא (שם) בלשון הזה: **ובתב** ה"ר יונה ז"ל שגראה מלשון רבינו שמתוך אהבה על מטמו כסדר שהם מכוזים בגמרא חזק היתה שמתוך שאין ידיו נקיות הילך יציר ומה שסידרו אותם בגמרא כל מפני שהם היו קדושים ורוחלים ידעם צנעון שהיו יכולים לומר הנכרות בנקיות אבל אנו שאין אנו יכולים לומר ולשנת צנעון כ"כ אין נכון לאומנם עד לאחר נטילה. והא דלמרינן כל הנכרות מברך אותם עובר לעשייתן היינו צרכם

המנוח שאומר בהם וכו'. ופירש"י ותהא מעמי שלימה שצרכות של הודאה ושל שנה כגון אלו יכול לברך אח"כ. ובצרכות אשר יר כמנו ההגהות שיש צרכות ששכנכם הטעם מים אין מברך אשר יר כיון שא"ל ליעול אלא"כ שפסק אף ר"י היה רגיל לברך אשר יר אף לקטנים וכן נהגו:

ו ומברך אדם בכל יום וכו'. כמז הכי"ף ז"ל בסקוף צרכות גרסינן בפרק המכלת (מנחות דף מ"ג ב') מניח חייב אדם לברך בכל יום ג' צרכות שלא עשני גוי וצור ואשה. רב אחא בר יעקב שמעיה לבריה דקא בריך שלא עשני צור א"ל כולי האי אלא היכי איבריך שלא עשני עבד היינו אשה היינו עבד עבד זיל טפי:

ז וכל ברכה מהם שלא נתחייב בה וכו'. המוס' [בצרכות דף ט"ו]: ד"ה כי שמע כמנו דלפילו לא שמע קול מרגנולא מברך הנותן לשכי דלון צרכה זו אלא על הצנח האור שהמרגנולא מנחין והוא נהנה מן האורה אבל צבאר צרכות אינו מברך אלא א"כ נהנה כגון אם שכב על מטמו לא יברך מלגיש ערומים וכן כל כיוצא בזה וכ"כ הראש"ש דכל צרכות שהם להנאחו כגון מלגיש ערומים עוטר ישראל ושעשה לו כל לרי אס אין נהנה מהם כגון שכב על מטמו בלמי ערוס אינו מברך אותם. וההגהות כמנו צבס המוס' שאם הוא מודפס שאין שם המרגנול לא ולא לאחריים או אם הוא חדש לא יברך הנותן לשכי

יום וכן לילה. כשלושב בגדיו מברך ברוך אתה יי'

אלהינו מלך העולם מלביש ערומים. כשמניח סדינו על ראשו מברך ברוך אתה יי' אלהינו מלך העולם עומד ישראל בתפארה. כשמעביר ידיו על עיניו מברך פוקח עורים. כשישב על מטמו מברך מתיר אסורים. כשמוריד רגליו מן המטה ומניחם על גבי קרקע מברך רוקע הארץ על המים. כשעומד מברך זוקף כפופים. כשנוטל ידיו מברך אשר קדשנו במצותיו וצונו על נטילת ידים. כשרוחץ פניו מברך ברוך אתה יי' אלהינו מלך העולם המעביר חבלי שינה מעיני ותנומה מעפעפי יהי רצון מלפניך יי' אלהי ואלהי אבותי שתרגילני לדבר מצוה ואל תרגילני לדבר עבירה ועון ותשלט בי יצר טוב ואל ישלוט בי יצר רע ותחוקני במצותיך ותן חלקי בתורתך ותתנני לחן ולחסד ולרחמים בעיניך ובעיני כל רואי ותגמלני חסדים טובים ברוך אתה יי' גומל חסדים טובים: **ח** וכל זמן שיכנס לבית הכסא אומר קודם שיכנס התכבדו מכובדים קדושים משרתי עליון עזרוני שמרוני שמרוני המתינו לי עד שאכנס ואצא שזה דרכן של בני אדם. ואחר שיצא מברך ברוך אתה יי' אלהינו מלך העולם אשר יציר את האדם בחכמה וברא בו נקבים נקבים חלולים חלולים גלוי וידוע לפני כסא כבודך שאם יסתם אחד מהם או יאם יפתח אחד מהם אי אפשר להתקיים אפילו שעה אחת ברוך אתה יי' רופא כל בשר ומפליא לעשות: **ט** כשהוגר חגורו מברך אוזר ישראל בגבורה. כשלושב נעליו מברך שעשית לי כל צרכי. כשמהלך לצאת לדרך מברך המכין מצעדי גבר. ומברך אדם בכל יום ברוך אתה יי' אלהינו מלך העולם שלא עשני גוי. ברוך אתה יי' אלהינו מלך העולם שלא עשני אשה. ברוך אתה יי' אלהינו מלך העולם שלא עשני עשר ברכות אלו אין להם סדר אלא מברך כל אחת מהן על דבר שהברכה בשבילו בשעתו. כיצד הרי שחגר חגורו והוא על מטמו מברך אוזר ישראל בגבורה. [ושמע קול התרגנול מברך הנותן לשכוי בינה. וכל שחגר מהן שלא

א טור סס סמ"ג עשין י"ח: ב טור א"ח ס"י מ"ו סמ"ג עשין סס: ד טור א"ח ס"י ו': ה מה דף ל': ו ט"א"ח ס"י מ"ו וע"ש:

לחם משנה

ו ומברך אדם בכל יום וכו'. מנחות פ' המכלת (דף מ"ג): מניח היה ר' מאיר אומר חייב אדם לברך שלש צרכות בכל יום ואלו הן שלא עשני גוי שלא עשני אשה שלא עשני צור ואסקיון הסם אלא מאי מברך שלא עשני גוי אשה [היינו עבד] ומירוי זיל טפי ופירש"י (שם מ"ד). זיל מוולול העבד יותר מן האשה. ל"א זיל טפי כלומר הוסף וברך כדי להשלים ע"כ. ורבינו כמז הקדר בראשונה שלא עשני גוי ואחר כך אשה ואח"כ עבד והרי משמע בגמרא שצמקוס שלא עשני צור אמר שלא עשני עבד ושלא עשני צור הוי צרכיתא אחר אשה. אבל ראיתי צ"ל שכתב שמתחלה מברך עבד ואחר כך אשה מפני שהעבד מוולול יותר כדלמרו בגמרא וא"כ מתחילין מן היומר פחות קודם ומחלה קאמר עכו"ס שהוא פחות מכולם ואח"כ עבד שהוא מוולול טפי ואח"כ אשה וכן דין שמתחלה יברך שלא עשני עכו"ס ואח"כ יברך עבד שאפילו עבד שהוא טוב ממנו לא עשאו. ורבינו ז"ל נראה שלא הקפיד בזה ואולי שהוא מפרש כפירוש אחר

הגהות מיימוניות

ב [א] בלא ברכה וכן פסקו החוספות בשם רבינו תם דאין עיקר מצות ק"ש אלא מפני המוקין כדאיתא בגמרא ואם ת"ח הוא אין צריך ודלא כפירוש רש"י שפירש דהו עיקר ק"ש אע"פ שקרא ק"ש בבית הכנסת פירוש אפי' בעונתה מצוה לקרותה על מפתחו וכו' שיהיה משתקע בשניה ומכאן משמע שק"ש יהיה אחרון לקריאה סמוך לשינה כך הוכיח רבינו מים יש מברכותיו שלא היו מברכים אפילו אשר יצר כיון שא"צ לישול אא"כ שפסף כדלקמן בפרק ז' מהלכות ברכות אמנם ר"י היה רגיל לברך אשר יצר אחר קטנים וכן כתב מורי רבינו בתשובה ע"כ: **ז** [ו] מודברי הטור א"ח סימן ו' נראה דאפילו להטיל מים מברך אשר יצר וע"ש אבל שלא עשני צור לא הוכיח וכן פסק ר"ש בשם רב גמראי נאון שאין לומר ודלא כדגים בספרים בפרק המכלת ר"י אומר ג' ברכות חייב אדם לברך בכל יום שלא עשני גוי שלא עשני אשה ושלא עשני צור עשני צור ע"כ: **ח** [א] אמנם החוספות כתבו אהא דשמע קול התרגנול ואפילו כי לא שמע נמי מברך שאין הברכה אלא על הגהת האורה שתרגנול מנחין והוא נהנה מן האורה ולא אמר כי שמע אלא להטיל לן במברך דליכא תרגנול לא לאחריים ולא לו א"כ לאפקי חרש וכן סומא לא יברך פוקח עורים כיון שהדבר חסר בגופו ולשון התלמוד להדיא כרבינו המחבר ע"כ:

הדיא

דמשיסתם הגולל אינו מטמא זהו שלא לנורך אבל לנורך מיטמא, דהכי מוכח בזיר פרק שלשה מינין² גבי הא דאמר רב חסדא נקטע ראשו של אציו אינו מטמא לו וכולה כדאיתא התם עד מעשה באציו של רבי זדוק שמת בגנוק וצאו והודיעוהו לאחר שלוש שנים וצא ושאל את רבי יהושע בן אלישע וארבעה זקנים ואמרו לאציו³ בזמן שהוא שלם ולא בזמן שהוא חסר, אלמא אילו היה שלם היה מותר ליטמא לו.

תשובה כן ודאי נראה כמו שאמרת שאם נקצר לפנותו מיטמא עד שיסתם גולל שני, אבל כשנקצר שלא לפנותו לא יטמא לו משיסתם הגולל. והכי תניא באצל רבתי⁴ עד מתי מיטמא להם רבי מאיר אומר כל אותו היום רבי שמעון אומר שלושה ימים רבי יהודה אומר משום רבי טרפון עד שיסתם הגולל מעשה שמת שמעון בן יהוהדק בלוד וצא יוחנן אחיו מן הגליל אחר שנסתם הגולל וצאו ושאלו את רבי טרפון וחכמים ואמרו אל יטמא אלא יפתחו חצר הקבר ויראה, והלכה כרבי יהודה משום רבי טרפון. וגרסינן בירושלמי⁵ הרי שפנין אותו מקצר לקצר אית תניי תני משיסתם הגולל השני כלומר למנין שצעה ומסיק צשנתנו דעתם לפנותו אבל לא נתנו דעתם לפנותו משיסתם הגולל הראשון. ונראה דהוא הדין והוא הטעם צכהניס הצאין ליגע ולהטמא למתם שנקצר ונסתם הגולל על דעת לפנותו והוא שיהא שלם.

סימן רצג

שאלת מה שנוהגין בארץ הזאת כליל ראש חדש שמכריז שליח צבור בין קדיש לתפילת ערבית ראש חדש הודיענו אם יש צו משום הפסקה וראוי למחות אם לא.

תשובה אין ראוי למחות וצדין הוא דכל דבר שצריך לתפלה אין צו משום הפסק וכדאמרין בצרכת הלחם¹ טול צרוך טול צרוך אינו הפסק, וכל שכן זה שהוא נורך התפלה ממש שלא יטעו ולא יזכירו המאורע בתפלה וכל שכן בתפלת ערבית שהוא רשות, ופוק חזי מה עמא דבר. וכן נוהגין בכל מקום ולא מיחה אדם בדבר².

סימן רצד

מרשיליא

שאלת מה אני צמה שנחלקו באלו טרפות¹ צשמוטת ירך צעוף דאסיקנא דטרפה, אי דוקא צדאיעכול ניציה כדאסיקנא² צצהמה או דילמא אפילו צדלא איעכול ניציה

משום דשאני עוף הואיל וחיותיה מועט, ודנת לאפילו צלא איעכול והראיה דאי דוקא צדאיעכול ניציה מאי טעמא דמאן דמכשר והא תניא³ כל טרפות שמו חכמים צצהמה כנגדן צעוף, וחזרת ודקדקת אדרבה מסופא דהיה צריח נשמע איפכא מדקתני³ יתר עליהן העוף נשבר העצם ולא ניקצ קרום של מוח ומותיב לה מר והוא מפרק לה והארכת צזה הרצה.

תשובה לא כן דעת רש"י ז"ל אלא שהיה צשמוטת ירך צעוף צדאיעכול ניציה מפרש לה⁴. ומתוך דצריך שאתה מפרש צוקא דאטמא ושמוטת הירך תרויהו שנסמטו ממקום אחד והוא הראש העליון המחוצר אל הגוף ואין דעת הכל מסכמת על זה וכמו שאכתוב בסמוך.

אלא שאני צא לדקדק ולהשיב על הראיה שצאת לסמוך עליה, והוא שאמרת דאי צדאיעכול מאי טעמא דמאן דמכשר והא תניא כל טרפות שמו חכמים צצהמה כנגדן צעוף. ומאי קשיא דטרפות שאמרו לה כל הטרפות צכלל אלא שמונה עשר טרפיות שמו אותן חכמים צמשנת אלו טרפות והיינו דקתני כל טרפות שמו חכמים ולא קתני כל טרפות שאמרו צצהמה, ומדע לך מדרבי אבא⁵ דאמר אשכחתי לרבי ירמיה בר אבא דימיצ וצדיק צצומת הגידין ואמרי ליה לא סבר לה מר להא דאמר רב הונא אמר רב צשמוטת ירך צעוף כשרה, ולומר דאי נשמטה והיא לה כנטל ממנה כל אותו אבר אפילו הכי כשרה אם נטלו צומת הגידין לצד צצאותו אבר לא כל שכן, ולצצריך היאך עלה זה צדעת רבי אבא וכי לית ליה מה ששנינו כל טרפות שמו חכמים צצהמה כנגדן צעוף, ורבי ירמיה נמי שהשיבו אנה מתניתא ידענא לימא ליה והא תניא כל טרפות שמו חכמים צצהמה כנגדן צעוף וכבר שנו צפרק המקשה⁷ וכן שניטל צומת הגידין, ועוד דלא ממחני גופה דוכן שניטל צומת הגידין השיבו אלא ממאי דמסיק עלה רב וכן צעוף, ורב גופיה למה ליה למימר עלה וכן צעוף והלא כבר שנו צהדיא צצריחא דכל טרפות שמו חכמים צצהמה כנגדן צעוף. אלא מאן למדנו שלא אמרו אלא צאותן שמו צאלו טרפות אבל כל השאר יש שהן צעוף ויש שאין צעוף ואפילו אותן השניין צמשנת המקשה.

ועוד דאפילו למאי דצצירא ליה למר מאי קושיא מאן דמכשר צעוף מאי טעמיה דילמא סבר לה כרבי דאמרין התם צגמרא⁸ דמכשר וכענין שאמרו צריש פרק אלו טרפות⁹ ותו ליכא והא איכא צהמה שנחתכו רגליה מארכובה ולמעלה טרפה סבר לה כרבי שמעון בן אלעזר דאמר כשרה, והכא נמי אמר לך מאן דמכשר אנה כרבי צצירא לי דמיקל

רצד. ב"י יר"ד נה וש"ע ס"ב. 1 חולין נו, א, ב. 2 שם נד, ב. 3 שם נו, א, ע"ש. 4 שם נו, א ד"ה בשמוטת. ועי' מרדכי שם ס' תריג בשם ר' אלחנן דאפי' בדלא איעכול. 5 שם מב, א. 6 שם נו, א, ע"ש. 7 שם עו, א. 8 שם נו, ב. 9 שם מב, ב.

2 נזיר מג, ב מד, א, ע"ש. 3 ויקרא כא, ב (ולאביו). 4 פ"ד ה"י ויא, ע"ש. 5 מו"ק פ"ג ה"ה (יד, ב). רצג. ב"י אור"ח רלו וש"ע ס"ב. 1 ברכות מ, א. 2 עי' ד"מ קיא שכ' דלד"ר אף בשחרית יש להתיר אבל הב"י ס' קיד כ' דבשחרית אסור.